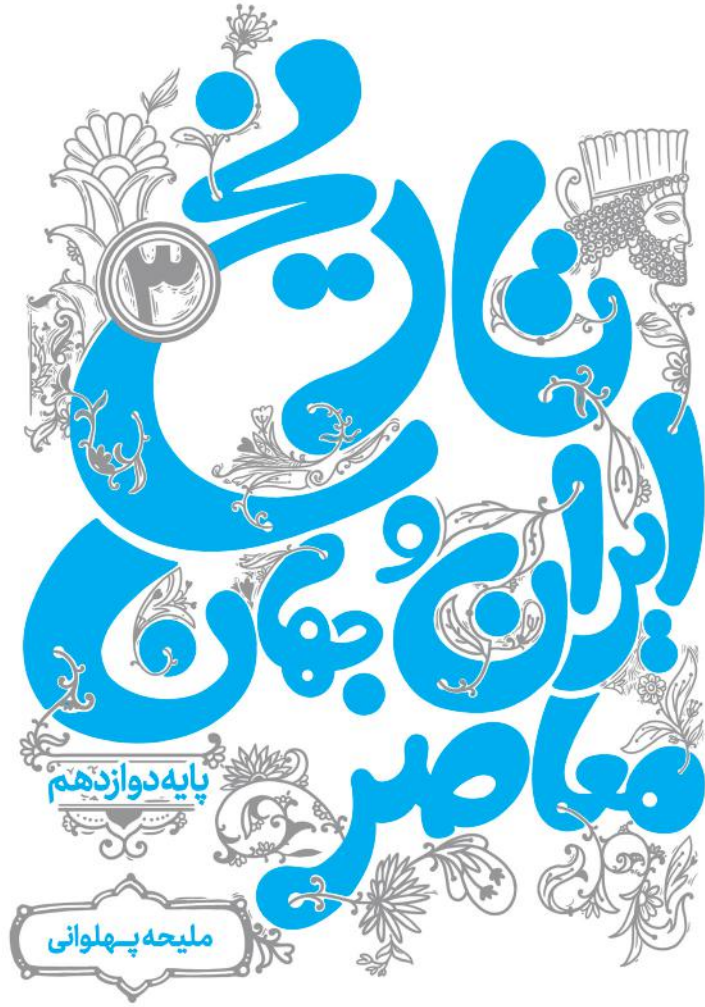

خدا
دانش
آگاہی

...

گروه انتشارات کاکو

بیسترس

دوز ۴۰٪

سرشناسه: پهلوانی، ملیحه
عنوان: بیسترس تاریخ ایران و جهان معاصر دوازدهم انسانی
(دوز ۴۰٪)
مشخصات نشر: تهران، انتشارات کاگو
فروست: از مجموعه کتاب‌های مرجع کنکور کاگو
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۰-۵۳۰-۷
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبای مختصر
شماره کتابشناسی ملی: ۹۰۲۵۲۳۸

ناشر: گروه انتشاراتی کاگو

برند نشر: مرجع کنکور

گروه محصول: بیسترس

عنوان: بیسترس تاریخ ایران و جهان معاصر دوازدهم انسانی (دوز ۴۰٪)

مؤلف: ملیحه پهلوانی

مسئول پروژه تالیف: پرستو منفرد

دستیار علمی تالیف: مهسا اصغری

ویراستار علمی: وجیهه صادقی

طراحی جلد: قاسم بیرانوند

گرافیت متن: بهار قربانی

چاپخانه: واژه پرداز اندیشه

صحافی: واژه پرداز اندیشه

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۱

شمارگان: ۱۵۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۰-۵۳۰-۷

قیمت: ۱۰۳۰۰۰ تومان

این محصول معاف از مالیات می‌باشد.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای انتشارات کاگو محفوظ است. هیچ شخص حقیقی و حقوقی، حق چاپ و تکثیر این اثر را به هر شکل و صورت اعم از دیجیتال، فتوکپی، چاپ کتاب و حتی برداشت از دست‌نویس را ندارد. متخلفین به موجب بند ۵ ماده قانون حمایت از ناشرین تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

فروشگاه: تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، کوچه نوروژ، پلاک ۳۸، ساختمان کاگو

تلفن: ۰۲۱-۵۳۸۸۵ پیامک: ۱۰۰۰۵۳۸۸۵ صندوق پستی: ۱۳۱۴۶۹۳۱۷۱

کاکو: توسعه و انتشار محتوای ناب 021-53885 KGOOPUB KGOO.IR

مقدمه ناشر

● مأموریت کاگو

افزایش سطح دسترسی به محتوای ناب، معتبر و ارزشمند از طریق روش‌های روزآمد و خلاقانه توسعه محتوا برای تجربه متفاوت خواندن، مطالعه و یادگیری مخاطبان

دانش آموزان عزیز، معلمان و مشاوران دل‌سوز و صدالبته اساتید و دانشمندان آینده سرزمینمان!

نزدیک به سی سال است که کاگو، با تمرکز بر تألیف و انتشار کتاب‌های آموزشی، برای شما جویندگان و آموزندگان دانش در ایران می‌کوشد. اکنون، که افتخار این را داشته‌ایم که هم‌گام با مخاطبانمان رشد کنیم و بلوغی نسبی را تجربه کنیم، بر آن شده‌ایم اندوخته‌هایمان را در این زمینه برای ارائه خدمتی تازه روی دایره بریزیم!

ما در این راه، نخست وظایف خود را در جایگاه ناشر بازخوانی کردیم و یقین یافتیم «مدیریت نشر» مهم‌ترین شاخصه هر انتشاراتی است و ساده‌انگارانه است اگر از مدیریت علمی و آکادمیک نشر چشم‌پوشیم. از این‌رو برای کشف، خلق و توسعه بهترین رویکردها و شیوه‌های مدیریتی از بهترین و دست‌اول‌ترین منابع و کارآموده‌ترین اساتید و مشاوران بهره‌گرفتیم.

سپس مهم‌ترین رسالت‌مان را پیش چشم آوردیم: «تولید محتوای ناب»!

همه می‌دانیم مؤلفان کتاب‌های کمک‌درسی و ناشران آموزشی سال‌هاست کتاب‌هایشان را با ساختاری ساده، معطوف و برگرفته از کتاب‌های درسی، منتشر می‌کنند و خوش‌بینیم اگر تصور کنیم در این راه به محتوای تولیدی همکارانشان حداقل نیم‌نگاهی نداشته‌اند. ثابت بودن محتوای کمک‌درسی و سختی طراحی درسنامه‌ها و آزمون‌های متنوع از یک‌سو و ایجاد تغییرات ماهیتی در نحوه ورود به دانشگاه‌ها از سوی دیگر، اخیراً کتاب‌های آموزشی را مهجور و بی‌جان کرده بود.

با همه این اوصاف، تجربه نشان داد در دوران همه‌گیری کرونا و پس از آن، کتاب در دسترس‌ترین، ارزان‌ترین و سهل‌ترین ابزار آموزش و توسعه دانش بوده و هست. از این رو، ما بر آن شدیم به سیاق دیگر ناشران کمک‌آموزشی عمل نکنیم و طرحی نو دراندازیم. بنابراین، محتوای تولیدی‌مان را بازتعریف کردیم و کوشیدیم این پادشاه بزرگ را ناب بیافرینیم و آن را توسعه بخشیم. ما در این راه هر آن‌چه با تقلید از آثار و ایده‌های دیگران به رشته تحریر درآمد را محتوا ندانستیم، اما گاه نقطه‌ای سیاه بر صفحه‌ای سفید را بسیار غنی و سرشار از معنا یافتیم!

سال‌ها همراه با شما امتحانات و حتی گاه کنکورهای دشواری را از سرگذراندیم تا توانستیم «ناب‌بودن» را در جایگاه صفتی شایسته، در کنار ارزشمند بودن و اعتبار در مأموریت اصلی کاگو و به تبع آن در محتوای نشرمان بگنجانیم.

منظور ما از کلیدواژه ناب، توسعه دائمی جریان محتوای با ارزش، خالص و کمال‌یافته است و عبارت معتبر به انتخاب و پردازش محتوای درست و استاندارد اشاره می‌کند و کلیدواژه ارزشمند به معنی کاربردی و ارزش‌آفرین بودن برای مخاطب است.

اکنون افتخار می‌کنیم که توشه سالیانمان و حاصل رنج سی‌ساله‌مان را ناب، ارزشمند و معتبر در قالب محصولی نو برای شما به ارمغان آوردیم و برای به بار نشاندن این صعود، تجربه گذشته و نوآوری را درکوله‌بارمان گذاشته‌ایم.

شعار فعلی ما این است که متخصص تولید محتوای ناب، معتبر و ارزشمند هستیم!

محمد رضا سالکی

مدیر مسئول سازمان انتشاراتی کاگو

ویژگی های کتاب

مفاهیم کلیدی (TBC)

تمام محتوای کلیدی طبقه بندی شده هر درس، منطبق با کتاب های درسی، در قالب فهرستی آورده شده است. هر TBC یک کد یکتا و سریالی در کتاب های دهم، یازدهم و دوازدهم دارد. محتوای کتاب حاضر بر اساس توالی این کدها آورده شده است. در بخش درسنامه و سوالات کتاب به صورت (۱۳۳) و در بخش پاسخنامه به صورت [ ] نشان داده شده است.

TBC پرتکرار

بسته به تکرار شدن یک TBC در امتحانات نهایی ۴ سال اخیر، TBC هایی با علامت (۱۳۳+) مشخص شده اند که دلالت بر اهمیت آن TBC در امتحانات نهایی دارد.

آزمون تشخیصی (ورودی)

برای هر فصل / درس، یک آزمون تشخیصی به عنوان ورودی فصل طراحی شده است. در آزمون تشخیصی به ازای هر TBC، یک تا سه سوال طراحی شده است که کلیت TBC را پوشش می دهد. در این آزمون شماره هر سوال، با شماره TBC متناظر آن یکسان است. پاسخ گویی صحیح به این سوالات نشان دهنده آشنایی با کلیات مفهومی مطالب آن TBC است.

علامت بلد بودم / نبودم

در مقابل هر سوال آزمون تشخیصی دو مستطیل (بلد بودم / نبودم) قرار داده شده است. شما می توانید وضعیت درستی پاسخ گویی به هر سوال را علامت بزنید که بتوانید در زمان مطالعه صرفه جویی و نقاط ضعف خود را بر اساس tbc مشخص نمایید.

زمان مطالعه

برای درسنامه و تمرین های امتحانی و آزمون های هر بخش (با توجه به حجم دشواری آن بخش) "حداکثر" زمان مطالعه آورده شده است. همچنین بعد از مطالعه زمان فعالیت شما در مستطیل کناری ثبت می شود تا تفاوت حداکثر زمان قابل انجام و زمان خودتان را متوجه شوید.

بدهمی رایج

اشکالات آموزشی پرتکرار و رایج برای دانش آموزان در کلاس درس، در قالب بدهمی رایج در درسنامه ارائه شده اند.

سوالات ستاره دار

در کنار بعضی سوال ها علامت * وجود دارد. این علامت نشان دهنده اهمیت یا تکرار بیشتر در امتحانات نهایی اخیر است.

سوال های ویژه امتحان برای کنکور

در انتهای تمرین های هر فصل / درس سوالات تشریحی مفهومی تر و دشوارتر از امتحانات نهایی و تستی آورده شده است که دانش آموز تا حدودی با سوالات دشوارتر امتحانات نهایی پیش رو سوالات کنکور آشنا شود.

جدول نشانگر TBC

در انتهای تمرین های امتحانی و سوال های ویژه امتحان، جدولی آورده شده است که نشانگر کدهای TBC مربوط به هر سوال است تا در صورت عدم پاسخ گویی صحیح به هر سوال، به راحتی بتوانید شماره TBC مربوطه را بیابید.

جدول بودجه بندی امتحانات و پیام مشاوره

پیش از آغاز آزمون های دی و خرداد، جدول بودجه بندی آموزش و پرورش در امتحانات دی، خرداد و شهریور به همراه پیام مشاوره ای برای نحوه مطالعه و پاسخ گویی به سوالات امتحانات نهایی آورده شده است.

امتحانات دی و خرداد

در بخش آزمون ها، ۲ آزمون دی ماه (نوبت اول) از مدارس معتبر و ۴ آزمون خرداد یا شهریور ماه (نوبت دوم) از آخرین امتحانات نهایی برگزار شده و کاملاً در قالب امتحانات نهایی هر درس قرار داده شده است. دانش آموز از این طریق بیشتر و بهتر با سوالات امتحانات نهایی و شرایط برگه امتحان آشنا می شود.

فلش کارت

در انتهای کتاب، فلش کارتی قرار داده شده است که حاوی مهمترین و پرتکرارترین مطالب امتحان های نهایی است، به گونه ای که دانش آموز بتواند ۴ تا ۵ ساعت پیش از امتحان کل کتاب را به خوبی مرور کند.

بوک استوری

در انتهای کتاب بخشی به صورت تصویری / نموداری از کلیات مفاهیم TBC و در قالب ۴ صفحه چهار رنگ آورده شده است تا دانش آموز بتواند به راحتی مهم ترین مطالب کتاب را با صرف کمترین زمان ممکن، مرور کند.

کیو آر کد محتوای بیشتر

در فهرست و بوک استوری، کیو آر کدی جهت بارگذاری محتوا و آزمون های متناسب با آخرین تغییرات امتحانات نهایی و محتوای اضافه تر از کتاب قرار داده شده است که در طول سال به روز رسانی خواهد شد.

شماره ایندکس (جانگشتی)

در لبه کتاب، جا انگشتی های چاپی قرار داده شده است که با آن ها کدهای tbc را سریع تر بیابید.

جدول ارزش محتوایی کتاب

این جدول برای اولین بار برای نمایش ارزش محتواهای داخل کتاب برای مخاطبان، معلمان و مشاوران طراحی و ارائه شده است. از این طریق مخاطب با حقایق محتوای ارائه شده مواجه شده و راحت تر برنامه ریزی می کند.

جدول حقایق ارزش محتوایی کتاب

Content Facts

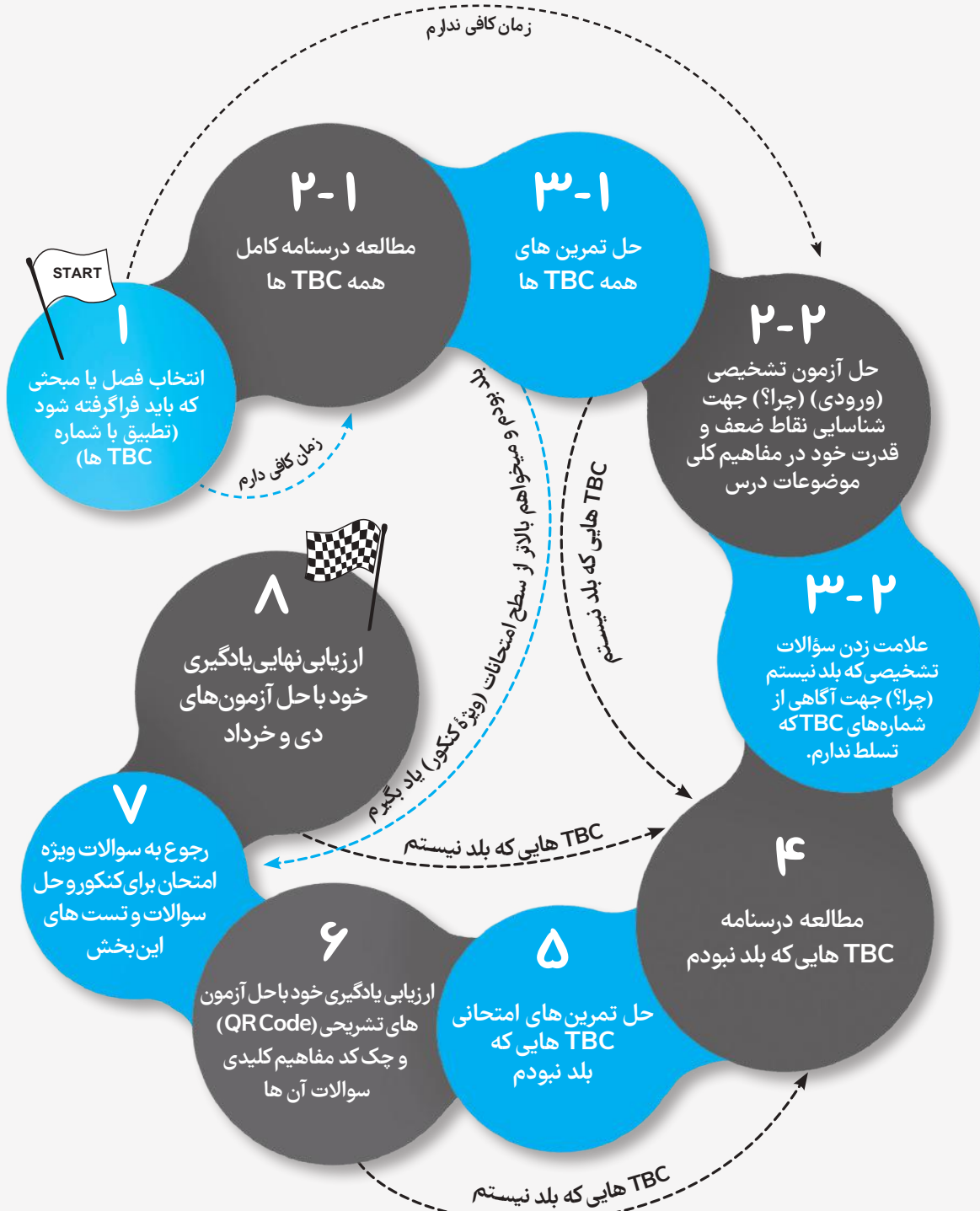
تعداد صفحه کتاب	۱۲۷
تعداد کل TBC ها	۳۷
تعداد TBC های پرتکرار	۱۸
تعداد کل سوالات	۸۳۴
تعداد سوالات امتحان نهایی	۱۳۷
تعداد سوالات پرتکرار	۳۳

کل زمان مورد نیاز برای مطالعه ۳۵ ساعت و ۳۵ دقیقه

یک دانش آموز متوسط باید چگونه باشد؟

تعداد ساعت مطالعه در هفته	۲
تعداد سؤال مورد نیاز در هفته	۳۰

نحوه استفاده از کتاب

فهرست مطالب

درس اول: تاریخ‌نگاری و منابع دوره معاصر

- ۹۱ تحولات تاریخ‌نگاری دوره معاصر ۱
 ۹۲ + گونه‌های منابع تاریخی در دوره معاصر ۳

درس دوم: ایران و جهان در آستانه دوره معاصر

- ۹۳ + ایران از نادرشاه افشار تا آقا محمدخان قاجار ۱۰
 ۹۴ حکومت‌های مسلمان در گرداب مشکلات ۱۲
 ۹۵ اروپا و آمریکا: انقلاب و استعمار ۱۲

درس سوم: سیاست و حکومت در عصر قاجار ...

- ۹۶ تحولات سیاسی ۲۰
 ۹۷ + نظام سیاسی و اداری ۲۱
 ۹۸ + روابط خارجی ۲۲

درس چهارم: اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی عصر قاجار

- ۹۹ اوضاع اجتماعی و اقتصادی ۲۹
 ۱۰۰ + نگاهی به اوضاع علمی و فرهنگی ایران در عصر قاجار ۳۱

درس پنجم: نهضت مشروطه ایران

- ۱۰۱ زمینه‌های نهضت مشروطه ۳۷
 ۱۰۲ آغاز حرکت مردم علیه استبداد و پیروزی نهضت مشروطه ۳۷
 ۱۰۳ مشروطه در دوره محمدعلی شاه ۳۹
 ۱۰۴ دوره دوم مشروطه، چالش‌ها و مداخله بیگانگان ... ۴۰

درس ششم: جنگ جهانی اول و ایران

- ۱۰۵ + زمینه‌ها و علل جنگ جهانی اول ۴۴
 ۱۰۶ + جنگ جهانی اول ۴۵
 ۱۰۷ ایران در جنگ جهانی اول ۴۶
 ۱۰۸ قرارداد ۱۹۱۹ ..... ۴۷

درس هفتم: ایران در دوره حکومت رضاشاه

- ۱۰۹ انگلستان و تغییر سلطنت در ایران ۵۳
 ۱۱۰ رضاخان از نخست‌وزیری تا پادشاهی ۵۳
 ۱۱۱ + ماهیت برخی از اصلاحات و اقدامات رضاشاه ۵۴
 ۱۱۲ از میان برداشتن مخالفان و شهادت مدرس - رضاشاه ... ۵۵

درس هشتم: جنگ جهانی دوم و جهان پس از آن

- ۱۱۳ + جهان در فاصله دو جنگ بزرگ ۶۰
 ۱۱۴ + جنگ جهانی دوم و ایران در جنگ (۱۹۳۹ - ۱۹۴۵ م) ۶۲
 ۱۱۵ + جهان پس از جنگ جهانی دوم ۶۳

درس نهم: نهضت ملی شدن صنعت نفت ایران

- ۱۱۶ نفت و اهمیت آن و تاریخچه کشف و استخراج نفت در ایران ... ۷۲
 ۱۱۷ + اوضاع سیاسی و اجتماعی ایران پس از شهریور ۱۳۲۰ ..... ۷۳
 ۱۱۸ + مبارزه برای ملی کردن نفت ۷۴
 ۱۱۹ کودتای ۲۸ مرداد ۷۵

درس دهم: انقلاب اسلامی

- ۱۲۰ + زمینه‌های سلطه آمریکا بر ایران و اصلاحات آنان - آغاز ... ۸۱
 ۱۲۱ وضعیت رژیم پهلوی و تداوم مبارزات - وضعیت عمومی ۸۳
 ۱۲۲ + آغاز انقلاب اسلامی و ورود امام خمینی (ره) به ایران ۸۴

درس یازدهم: استقرار و تثبیت نظام جمهوری اسلامی

- ۱۲۳ + استقرار نظام جمهوری اسلامی ۹۱
 ۱۲۴ توطئه‌ها و تلاش‌های دشمنان داخلی و خارجی ۹۲
 ۱۲۵ تثبیت نظام جمهوری اسلامی ایران و ارتحال امام (ره) ۹۲

درس دوازدهم: جنگ تحمیلی و دفاع مقدس

- ۱۲۶ + شروع جنگ تحمیلی و دفاع مقدس ملت ایران ۹۸
 ۱۲۷ + رهبری امام خمینی (ره) - نقش مردم در دفاع مقدس ... ۹۹
 جدول بودجه‌بندی ۱۰۶
 آزمون شماره (۱) ۱۰۷
 آزمون شماره (۲) ۱۰۹
 آزمون شماره (۳) ۱۱۱
 آزمون شماره (۴) ۱۱۳
 آزمون شماره (۵) ۱۱۵
 آزمون شماره (۶) ۱۱۷
 پاسخنامه آزمون‌ها ۱۱۹
 فلش کارت ۱۲۴

..... درس اول ..... تاریخ‌نگاری و منابع دوره معاصر .....

مفاهیم کلیدی

۹۲+ گونه‌های منابع تاریخی در دوره معاصر

۹۱ تحولات تاریخ‌نگاری دوره معاصر

..... آزمون تشخیصی مفاهیم کلیدی .....

بلدیوم بلدنیوم

۹۱.۱ چه تعداد از جملات زیر درست است؟

- تاریخ‌نگاران سنتی غالباً آثار خود را با خصوصیات ادبی تألیف می‌کردند.

- از زمان عباس میرزا ولیعهد ناصرالدین شاه ترجمه آثار اروپایی به تدریج آغاز شد.

- خاوری شیرازی نخستین کسی است که واقعیت قتل امیرکبیر را بازناب داده است.

- انقلاب مشروطیت تأثیر عمیقی بر دگرگونی بینش مورخان ایرانی داشت.

الف) ۲

ب) ۳

ج) ۱

د) ۴

۹۱.۲ چه تعداد از جملات زیر نادرست است؟

- اساس کار تاریخ‌نگاری معاصر غالباً بررسی زندگی پادشاهان و شرح فتوحات آنان بود.

- فعالیت‌های باستان‌شناسان و شرق‌شناسان زمینه غارت آثار باستانی و استعمار ملت‌ها را فراهم ساخت.

- جنگ‌های ایران و انگلیس در دوران پادشاهی فتحعلی شاه توجه زمامداران و نخبگان ایران را به دنیای غرب جلب کرد.

- محمدحسن خان اعتمادالسلطنه در صدر التواریخ رضا قلی خان هدایت را ستایش می‌کند.

الف) ۱

ب) ۲

ج) ۳

د) ۴

۹۲.۱ چه تعداد از جملات زیر نادرست است؟

- مورخان ایرانی در دوره معاصر به ویژه عصر قاجار با دو رویکرد سنتی و جدید کتاب‌های متعددی در موضوع تاریخ نوشته‌اند.

- در دوره معاصر مردم عادی هم اقدام به نگارش خاطرات خویش کردند.

- اولین روزنامه ایران وقایع اتفاقیه بود که بعداً به روزنامه دولت علیه ایران تغییر نام داد.

- آرشبو ملی هر کشور محل نگه‌داری اسناد و مدارک با ارزش و معتبر مربوط به آن کشور است.

- سکه دوره فتحعلی شاه قاجار یکی از گونه‌های منابع تاریخی در دوره معاصر است.

الف) ۳

ب) ۲

ج) ۴

د) ۱

۹۲.۲ در عصر قاجار سفرنامه‌ها توسط چه کسانی نوشته و منتشر می‌شد؟

پاسخ

۹۱.۱].....گزینۀ «ب»

۹۱.۲].....گزینۀ «د»

۹۱.۲].....گزینۀ «ج»

۹۲.۲].....صفحه ۹ کتاب درسی

[حداکثر زمان مطالعه: ۱۵۰ دقیقه] - زمان شما:

مفاهیم آموزشی

۹۱ تحولات تاریخ‌نگاری دوره معاصر

● تاریخ‌نگاری سنتی و میراث تاریخی

مورخان مسلمان به ویژه مورخان ایرانی با ثبت و ضبط وقایع صدها سال، میراثی غنی و منبع مهمی را جهت فهم و تفسیر بسیاری از رخداد‌های مهم تاریخی فراهم کردند.

● ویژگی‌های تاریخ‌نگاری سنتی

۱) ثبت وقایع شاهان و امور آنها، ۲) تألیف آثار با خصوصیات ادبی، ۳) تملق‌گویی و مدح شاهان، ۴) کاتب دربار بودن، ۵) سبک نگارش مصنوع و دشوار و ۶) وجود نداشتن تحلیل و تفسیر در این آثار

اکثر منابع در دسترس در تاریخ بیشتر بر تاریخ شاهان و جنگ‌های آنها اشاره دارد. بنابراین برای اطلاع از زندگی اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی گذشتگان می‌توان از منابع دیگری همچون، تحقیقات رجالی، کتاب‌شناسی‌ها، زندگی‌نامه‌های عالمان و بزرگان (میراثی غنی و گنجینه‌ای فراتر از تاریخ‌نگاری صرف) استفاده کرد.

تلاش‌هایی که تا امروز برای احیای میراث مکتوب صورت گرفته به اندازه کافی نبوده است و بخش‌های زیادی از این میراث نیاز به تصحیح، ترجمه و چاپ دارد و حتی به دلیل غفلت در برهه‌هایی از تاریخ بسیاری از نسخه‌ها از دست رفته است.

● تاریخ‌نگاری معاصر

در دوره معاصر شکل جدیدی از تاریخ‌نگاری در ایران رواج یافت که از نظر بینش و روش با تاریخ‌نویسی سنتی متفاوت بود.

● زمینه‌های پیدایش تاریخ‌نگاری معاصر

۱- جنگ‌های ایران و روسیه در دوره فتحعلی شاه قاجار، ۲- توجه زمامداران و نخبگان به دنیای غرب، ۳- مقایسه وضعیت ایران و غرب توسط نخبگان ۴- چرایی عقب‌ماندگی ایران و پیشرفت غرب، ۵- ترجمه آثار اروپایی از زمان عباس میرزا (ولیعهد فتحعلی شاه) و آشنایی با روش و بینش مورخان اروپایی ۶- تأسیس مدرسه دارالفنون و دارالطباعة دولتی (انتشارات) و دارالترجمه همایونی در زمان ناصرالدین شاه، ۷- گسترش فعالیت علمی شرق‌شناسان و کشفیات باستان‌شناسی

کلمه ریاست دارالترجمه همایونی به **محمدحسن خان اعتمادالسلطنه**، از مورخان مشهور عصر قاجار، یکی از چهره‌های برجسته فرهنگی داده شد. در زمان او نوشته‌های زیادی از زبان‌های اروپایی به زبان فارسی ترجمه شد.

با گسترش فعالیت علمی شرق‌شناسان، کتیبه‌های بیستون و طاق‌بستان رمزگشایی شد و اطلاعات دقیق و جدید درباره تاریخ ایران به دست آمد. این کشفیات منابع نوینی را پیش‌روی مورخان قرار داد و زمینه تحولی عمیق و اساسی را در تاریخ‌نگاری سنتی ایران فراهم آورد.

کلمه **سر هنری راولینسون**، نخستین شرق‌شناسی بود که با مطالعه کتیبه بیستون موفق به خواندن **خط میخی** شد.

● انتقاد به تاریخ‌نویسی سنتی

در عصر قاجار برخی از تاریخ‌نگاران سنتی در عین پایبندی به ساختار کلی تاریخ‌نویسی سنتی بعضی از ویژگی‌های این نوع از تاریخ‌نگاری را نقد کردند. در جدول زیر به برخی از این افراد اشاره شده است.

منتقد	توضیحات
خاوری شیرازی	یکی از پیشگامان انتقاد به تملق و متکلف‌نویسی و مورخ مشهور زمان فتحعلی شاه و نویسنده تاریخ ذوالقرنین است. او به حقیقت‌نویسی و مختصرنویسی علاقه نشان داد و تملق‌گویی را نکوهش کرد چنان‌که در این باره نوشته است «تاریخ‌نگار را هم لازم است که راست‌گفتاری پیشه کند. فرشته را دیو نخواند و دیو را فرشته نداند» البته خود او همه‌جا پایبند به این نظر نبوده است.
میرزا محمد جعفر خورموجی	مؤلف کتاب حقایق‌الآخبار ناصر و از منتقدان تملق‌گویی. او نخستین کسی است که واقعیت قتل امیرکبیر را نوشته است.
محمد حسن خان اعتمادالسلطنه	تاریخ‌نویس درباری بود ولی از پرده‌پوشی‌ها و مداحی‌های رایج مورخان دوری می‌گزید. کتاب صدرالتواریخ را در ستایش امیرکبیر نوشته است.
میرزا فتحعلی خان آخوندزاده	یکی از متفکران دوره قاجار، با این‌که مورخ نبود، تاریخ‌نویسی سنتی را به شیوه علمی نقد کرد. وی در رساله ایراد ، شیوه تاریخ‌نگاری رضاقلی‌خان هدایت را به دلیل استفاده او از شعر در بیان رویدادها و به کار بردن الفاظ مصنوع ادبی مورد انتقاد قرار داد.

● روش تاریخ‌نگاری معاصر

ویژگی‌های تاریخ‌نگاری جدید: ۱- استفاده از روش تحقیق علمی، ۲- بهره‌برداری از منابع، اسناد و مدارک معتبر، ۳- گزینش و نقد منابع، ۴- ارزیابی رویدادهای تاریخی، ۵- استفاده از زبان ساده در نوشتن، ۶- بهره‌مندی از نتایج تحقیقات علمی چون باستان‌شناسی، زبان‌شناسی، جغرافیا، جامعه‌شناسی و اسطوره‌شناسی در مطالعه تاریخ

● عوامل گسترش تاریخ‌نگاری جدید

برخی از عوامل تأثیرگذار بر توسعه تاریخ‌نگاری جدید عبارت‌اند از: ۱- گسترش مدارس جدید، ۲- تأسیس دانشگاه و رواج آموزش تاریخ به عنوان یک رشته علمی در دوره معاصر، ۳- ایجاد مراکز تحقیقاتی و نشریات تخصصی در حوزه مطالعات تاریخی، ۴- تألیف، ترجمه و نشر کتاب‌ها و مقاله‌های علمی فراوان

● بینش تاریخ‌نگاری معاصر

مقایسه تاریخ‌نگاری نوین و سنتی

اساس کار تاریخ‌نگاری سنتی بررسی **زندگی پادشاهان و شرح فتوحات** آنها بود، اما در تاریخ‌نویسی نوین، جنبه‌های گوناگون حیات انسانی اعم از **سیاسی**، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بررسی می‌شود.

● عوامل مؤثر بر بینش تاریخ‌نگاری جدید

۱- **انقلاب مشروطه**: این رویداد تأثیر عمیقی بر دگرگونی بینش مورخان ایرانی داشت و توجه آنان را به ابعاد گوناگون رویدادهای تاریخی و به ویژه نقش مردم جلب کرد. این بینش در کتاب **تاریخ بیداری ایرانیان** نوشته **میرزا محمد ناظم‌الاسلام کرمانی** پدیدار شده است. نویسنده این کتاب ضمن توجه به مردم، نقش طبقات اجتماعی مختلف را در انقلاب مشروطیت نشان داده است.

۲- نفوذ و دخالت کشورهای استعمارگر در ایران، ۳- جنگ‌های جهانی اول و دوم، ۴- اشغال ایران در زمان جنگ‌های جهانی اول و دوم، ۵- جنبش ملی شدن صنعت نفت، ۶- انقلاب اسلامی

● نمایندگان شاخص تاریخ‌نگاری جدید ایران

حسن پیرنیا، احمد کسروی، محمد قزوینی، غلامرضا رشید یاسمی، عباس اقبال آشتیانی، سعید نفیسی، نصرالله فلسفی، عبدالحسین زرین‌کوب، فریدون آدمیت، محمدابراهیم باستانی پاریزی. برخی از این افراد، دارای گرایش‌هایی متضاد با فرهنگ ملی و دینی در ایران بودند که در آثار آنها منعکس شده است.

کلمه پس از انقلاب اسلامی نیز محققانی با نگاه انتقادی به تاریخ‌نگاری رسمی آثار مهمی ایجاد کرده‌اند.

۹۲ + گونه‌های منابع تاریخی در دوره معاصر

• کتاب‌ها؛ به عنوان یکی از منابع پژوهش

منابع پژوهش دوره معاصر تاریخ ایران نسبت به دوران پیش از آن کثرت و تنوع فراوانی دارند. عمده‌ترین منابع این دوره شامل انواع کتاب‌ها، نشریات، اسناد و منابع آرشیوی، بناها، وسایل و ابزارهاست.

کتاب‌ها انواع متفاوتی دارند؛ مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از:

۱- **تاریخی:** کتاب‌هایی که در دوره معاصر و به ویژه عصر قاجار مورخان ایرانی با رویکرد سنتی و جدید در موضوع تاریخ نوشته‌اند. البته علاوه بر تاریخ‌نویسان داخلی، چند تن از اروپاییان نیز که مدتی در ایران حضور داشتند، کتاب‌هایی درباره تاریخ ایران نوشته‌اند.

برخی از کتاب‌های تاریخی عصر قاجار: تاریخ محمدی مؤلف محمدتقی ساروی، مآثر السلطانیه مؤلف عبدالرزاق بیگ دنبلی خوبی، تاریخ نومؤلف جهانگیر میرزا، اکسیر التواریخ مؤلف علیقلی میرزا اعتضادالسلطنه، تاریخ جهان‌آرا مؤلف میرزا صادق وقایع‌نگار، ناسخ التواریخ مؤلف میرزا محمدتقی سپهر (لسان‌الملک)، روضه الصفای ناصری مؤلف رضاعلی هدایت، تاریخ تبریز مؤلف نادر میرزا و تاریخ منتظم ناصری از محمد حسن خان اعتمادالسلطنه

۲- **خاطرات:** در دوره معاصر عده زیادی از شخصیت‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و یا مردم عادی اقدام به نگارش خاطرات خود کردند. این خاطرات حاوی اطلاعات ارزشمندی درباره اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و شرح حال رجال آن دوره است مانند روزنامه خاطرات ناصرالدین شاه، روزنامه خاطرات اعتمادالسلطنه، خاطرات سیاسی میرزا علی‌خان امین‌الدوله، خاطرات تاج‌السلطنه، شرح زندگانی من (خاطرات عبدالله مستوفی از خاندان مستوفیان قاجار) (این خاطرات مربوط به دوره قاجار است).

۳- **سفرنامه‌ها:** شامل خاطرات سفر مقام‌ها و رجال سیاسی، فرهنگی و اقتصادی دوره قاجار و یا سفر، مأموران، بازرگانان و جهانگردان خارجی می‌شود که حاوی اطلاعات اقتصادی مانند مالیات، گمرک، راه‌ها و یا مسائل اجتماعی از قبیل آداب و رسوم، پوشاک، تغذیه، مباحث فرهنگی، دینی، هنری و معماری هستند. سفرنامه‌ها از نظر مطالعه تاریخ اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیت فوق‌العاده‌ای دارند.

کتابت: در عصر قاجار سفرنامه‌نویسی گسترش فراوانی یافت و از ناصرالدین شاه و مظفرالدین شاه سفرنامه‌های متعددی به جای مانده است. سایر کتاب‌های به جای مانده در شاخه‌های زیر هستند:

۴- **آثار ادبی:** دیوان اشعار (دیوان ملک‌الشعرا فتحعلی‌خان صبا؛ گلشن صبا و...) منشآت (مجموعه رسائل و منشآت میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام فراهانی) داستان و رمان (کتاب احمد یا سفینه طالبی نوشته عبدالرحیم طالبوف، سیاحت‌نامه حاج زین‌العابدین مراغه‌ای)

۵- زندگی‌نامه‌ها

۶- کتاب‌های جغرافیایی

۷- متون کلامی، فقهی، فلسفی و حقوقی

• نشریات، به عنوان یکی از منابع پژوهشی

نشریات به عنوان رسانه گروهی، یکی از ابداعات تأثیرگذار تمدن جدید غربی بود که در دوره قاجار به ایران راه یافت. نشریات از طریق آگاهی بخشی عمومی، تأثیرات فکری، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی زیادی بر جامعه ایرانی گذاشتند.

اولین روزنامه ایران را **میرزا صالح شیرازی** (یکی از دانشجویان اعزامی به انگلستان) با عنوان **کاغذ اخبار** در تهران منتشر کرد (۱۲۵۳ ق) چند سال بعد **امیرکبیر** برای رشد آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی مردم و توسعه فکری و فرهنگی جامعه روزنامه **وقایع اتفاقیه** را منتشر کرد که بعداً به روزنامه **دولت علیه ایران** تغییر نام داد. به دلیل ماهیت استبدادی حکومت قاجار و نبود آزادی بیان، برخی روزنامه‌ها در خارج از ایران چاپ می‌شدند.

• وضع نشریات پیش از انقلاب مشروطه

در دوره قاجار (قبل از انقلاب مشروطه) چاپ روزنامه‌های دولتی و غیردولتی در ایران انتشار می‌یافت. چاپ برخی از روزنامه‌ها به دلیل نبود آزادی بیان توسط خبرنگاران در خارج انجام می‌شد و نسخه‌ای از آن به طور مخفیانه وارد ایران می‌شد.

• وضع نشریات پس از انقلاب مشروطه

رشد سریع نشریات را در پی داشت.

• دوران پهلوی

با وجود مجلات تخصصی در مجموع تعداد مطبوعات و شمار نشریات کاهش یافت.

• پس از پیروزی انقلاب اسلامی

در کنار رشد بالای مراکز انتشاراتی، نشریات عمومی و تخصصی نیز از تنوع و عمق بسیار بالایی برخوردار شدند.

• نقش نشریات در مطالعات تاریخی

برخی احزاب و گروه‌های سیاسی، اجتماعی و مذهبی نشریات مخصوص به خود را داشتند که با مطالعه آنها می‌توان مواضع و دیدگاه آنان را بررسی کرد.

• اسناد و منابع آرشیو

اسناد: به عنوان یکی از منابع پژوهشی شامل کلیه مکاتبات حکومتی، فرمان‌ها، معاهدات سیاسی، نامه‌های شخصی و اداری، اسناد مالی و قضایی، گزارش‌های اقتصادی، فرهنگی، نظامی و حقوقی می‌شود که با توجه به اهمیت آنها در آرشیو نگه‌داری می‌شوند.

آرشیو: محلی برای نگهداری، حفاظت، مرمت، طبقه‌بندی و آماده‌سازی برای استفاده محققان است.

محل نگهداری اساسی‌ترین و مهم‌ترین اسناد و مدارک با ارزش و معتبر مربوط به آن کشور است.

● نقش اسناد آرشیوی در مطالعات تاریخ معاصر

اسناد حاوی اطلاعات بسیار ارزشمند و منحصر به فردی دربارهٔ مسائل و موضوع‌های سیاسی، اداری، اقتصادی (مالی، ملکی، معاملات) و فرهنگی، دیدگاه و عملکرد افراد، شخصیت‌ها، احزاب و گروه‌های سیاسی، اجتماعی و مذهبی است.

● **کلمه** ایرج افشار (۱۳۰۴-۱۳۸۹ ش) از جمله برجسته‌ترین سندپژوهان و نسخه‌شناسان بود.

● بناها، اشیاء و وسایل؛ به عنوان یکی از منابع پژوهشی

آثار معماری شامل بناها، خیابان‌ها، کوچه‌ها و میدان‌ها، اشیاء و لوازم به جا مانده، سکه‌ها، جواهرآلات، مهرها، نشان‌ها و سایر وسایلی که از عصر قاجار و حتی پهلوی به جا مانده است؛ به پژوهشگران در مطالعه و شناخت آن دوره کمک می‌کند.

● **کلمه** سکه فتحعلی شاه قاجار و بشقاب سفال مینایی دورهٔ قاجار از جمله اشیاء و وسایل به جای مانده از این دوره است.

تمرین‌های امتحانی

توجه: در آدرس منابع هر سؤال من یعنی صفحه و کد یعنی کتاب درسی به طور مثال [پرسش‌های نمونه - من ۱۲ کد]

به خاطر بیاورید.

الف) جمله‌های صحیح یا غلط را مشخص کنید.

غلط	صحیح	
☐	☐	۱. اساس کار تاریخ‌نگاری سنتی زندگی شاهان و شرح فتوحات آنان بود.
☐	☐	۲. تاریخ‌نگاران دوران معاصر می‌کوشیدند از نتایج تحقیقات علوم دیگر در مطالعه تاریخ بهره‌مند شوند.
☐	☐	۳. پس از پیروزی انقلاب مشروطه نشریات رشد سریعی پیدا کردند.
☐	☐	۴. نشریه (روزنامه) به عنوان رسانهٔ گروهی، یکی از ابداعات تأثیرگذار تمدن قدیم شرقی بود که در دورهٔ پهلوی وارد ایران شد.
		[نهایی - فرردار ۹۹]
☐	☐	۵. بررسی جنبه‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی حیات انسانی از ویژگی‌های بینش تاریخ‌نگاری معاصر است.
☐	☐	۶. در عصر پهلوی سفرنامه‌نویسی گسترش فراوان یافت و بسیاری از شخصیت‌های این عصر دیده‌ها و شنیده‌های خود را از سفر به رشتهٔ تحریر درآوردند.

ب) کدام یک از گزینه‌های سمت چپ با شماره‌های سمت راست در ارتباط است. (در ستون سمت چپ یک مورد اضافی است.) [نهایی - قارج - ۱۴۰۱]

نام نویسنده	نام کتاب
● الف) خاوری شیرازی	۷. تاریخ بیداری ایرانیان
● ب) محمد حسن خان اعتماد السلطنه	۸. حقایق الاخبار ناصری
● ج) ناظم الاسلام کرمانی	۹. صدرالتواریخ
● د) میرزا محمد جعفر خورموجی	

ج) جاهای خالی را با کلمات زیر تکمیل کنید. (چهار مورد اضافه است)

- (میرزا صالح شیرازی - لندن - تهران - محمد حسن خان اعتماد السلطنه - اسناد تاریخی - آرشیو ملی - نشریات - موزه)
- * ۱۰. اولین روزنامه در ایران توسط ..... و در ..... منتشر شد. [نهایی - فرردار ۹۹ - با اندکی تغییر / ۲ بار تکرار]
۱۱. ریاست دارالترجمهٔ همایونی در دورهٔ ناصرالدین شاه برعهدهٔ ..... یکی از چهره‌های برجستهٔ فرهنگی این دوره بود.
- [نهایی - فرردار ۹۸ - با اندکی تغییر]
- [نهایی - فرردار ۹۹ - با اندکی تغییر]
۱۲. اساسی‌ترین و مهم‌ترین اسناد و مدارک با ارزش هر کشور در ..... نگهداری می‌شود.
۱۳. از مهم‌ترین منابع پژوهش تاریخی ..... هستند.
- د) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.
۱۴. خاوری شیرازی مورخ مشهور زمان ..... و نویسندهٔ ..... است.
۱۵. سبک نگارش در تاریخ‌نگاری سنتی ..... و بدون ..... است.
۱۶. میرزا فتحعلی خان آخوندزاده در ..... شیوهٔ تاریخ‌نویسی رضا قلی خان هدایت را مورد انتقاد قرار داد.

➤ گزینه‌های مناسب را انتخاب کنید.

۱۷. کدام رویداد، زمینه تحولی عمیق و اساسی را در تاریخ‌نگاری سنتی ایران فراهم آورد؟
 الف) گسترش مدرسه‌های جدید
 ب) انتشار روزنامه به زبان فارسی
 ج) ایجاد مراکز تحقیقاتی تاریخی
 د) گسترش کشفیات باستان‌شناسی
۱۸. کدام گزینه از جمله عوامل گسترش و ارتقای روش تاریخ‌نگاری معاصر در ایران نیست؟
 الف) انقلاب مشروطه
 ب) گسترش مدارس جدید
 ج) انتشار نشریات تخصصی
 د) ایجاد مراکز تحقیقاتی در حوزه مطالعات تاریخی
۱۹. کدام گزینه جزء اسناد تاریخی به شمار نمی‌رود؟
 الف) گزارش‌های اقتصادی و فرهنگی
 ب) نام‌های شخصی
 ج) متون فقهی و کلامی
 د) معاهدات سیاسی
۲۰. عباس میرزا شاهزاده ترقی‌خواه قاجار برای آشنا شدن ایرانیان با تمدن جدید غرب به کدام اقدام دست زد؟
 الف) دستور راه‌اندازی چاپخانه و نشر روزنامه را داد.
 ب) فرمان داد کتاب‌های اروپایی را به فارسی ترجمه کنند.
 ج) از مستشاران نظامی اروپایی برای تقویت سپاه ایران استفاده کرد.
 د) فرمان اعزام دانشجویان به انگلستان برای تحصیل علوم و فنون جدید را صادر کرد.
۲۱. پس از استقرار مشروطیت، کدام نویسنده برای نخستین بار در تاریخ‌نویسی به طور گسترده به زندگی مردم و تکاپوی آنان توجه کرد؟
 الف) رضاقلی خان هدایت
 ب) عباس اقبال آشتیانی
 ج) ناظم‌الاسلام کرمانی
 د) محمدحسن خان اعتمادالسلطنه
۲۲. روزنامه وقایع اتفاقیه توسط چه کسی منتشر شد و این روزنامه بعداً به چه نامی مشهور شد؟
 الف) میرزا صالح شیرازی - حبل‌المتین
 ب) میرزا تقی‌خان امیرکبیر - حبل‌المتین
 ج) میرزا صالح شیرازی - دولت علیه ایران
 د) میرزا تقی‌خان امیرکبیر - دولت علیه ایران

؟ به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

[نویسی - قارج - ۹۹]

۲۳. محمدحسن خان اعتمادالسلطنه در کدام یک از آثارش به ستایش امیرکبیر پرداخت؟
 ۲۴. مورخان ایرانی عصر قاجار برای نگارش آثار خود از کدام رویکرد استفاده می‌کردند؟
 ۲۵. از کدام یک از پادشاهان قاجار سفرنامه‌های متعددی به جا مانده است؟
 ۲۶. انواع کتاب‌هایی که به عنوان منابع دوران معاصر استفاده می‌شوند به چند دسته تقسیم می‌شوند؟
 ۲۷. چهار نمونه از بناها، اشیا و وسایل که به عنوان منابع استفاده می‌شوند را نام ببرید.
 ۲۸. کدام یک از منابع تاریخی به مطالعه دیدگاه و مواضع احزاب و گروه‌های سیاسی اجتماعی و مذهبی کمک می‌کند؟
 ۲۹. دلیل چاپ برخی از روزنامه‌های فارسی‌زبان در خارج از ایران در دوره قاجار چه بود؟

[گلستان - نمونه‌روتنی بهسیرت - ری ۹۸]

تعریف اصطلاحات یا مفاهیم تاریخی

۳۰. اسناد تاریخی

۳۱. خاطرات

مقایسه پدیده‌های تاریخی

۳۲. نشریات دوران پهلوی را با نشریات چاپ شده پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مقایسه کنید.

اظهار نظر و قضاوت

۳۳. به نظر شما روزنامه‌نگاری پیش و پس از مشروطه چه تفاوت‌هایی داشت؟

۳۴. به نظر شما تاریخ‌نگاری سنتی با تاریخ‌نگاری معاصر چه تفاوت‌هایی دارد؟

توصیف، فهرست و طبقه‌بندی اجزای ویژگی‌های پدیده‌های تاریخی

۳۵. عمده‌ترین منابع مهم دوره معاصر تاریخ ایران را نام ببرید.

۳۶. دو مورد از ویژگی‌های تاریخ‌نگاری نوین را بنویسید.

۳۷. زمینه‌های نگارش تاریخ‌نگاری معاصر را بنویسید.

۳۸. سفرنامه‌ها از چه نظر اهمیت دارند و حاوی چه اطلاعاتی هستند؟

۳۹. اسناد حاوی چه اطلاعاتی هستند؟

۴۰. با گسترش فعالیت‌های علمی شرق‌شناسان، چگونه اطلاعات جدیدی درباره تاریخ ایران به دست آمد؟

کاربست شواهد و مدارک تاریخی

متن های زیر را بخوانید و به سؤالات پاسخ دهید.

«در عهد امیرچنان نظمی به کار بود که گرگان را از گوسفندان هراس بود و جمیع رعایا به بودن امیرراضی بودند، ولی اعیان مملکت چون مجال تعدی و خودسری نداشتند، به عزل او کوشش نمودند و به مقصد رسیدند و آخر همه پشیمان شده قدر و رتبه امیر را شناختند، که بقا و دوام او باعث نظام ملک و ملت بود.»

۴۱. با توجه به متن چه کسانی از امیرکبیر راضی و خوشنود بودند و چه کسانی دشمن او محسوب می شدند چرا؟ به چه علت؟

«ناصرالدین شاه قاجار با هدف آشنایی با پیشرفت های اروپاییان و اخذ فناوری غربی سه مرتبه به اروپا سفر کرد. در دوران سلطنت او، تلگراف، تلفن، بانک، موزه و دوربین عکاسی و برخی دیگر از جلوه های تمدن جدید غربی وارد ایران شد. ناصرالدین شاه به مقوله عکس و عکاسی علاقه فراوانی داشت. او خود عکاسی می کرد و در این زمینه مهارت داشت.»

۴۲. ناصرالدین شاه قاجار با چه هدفی سه بار به اروپا سفر کرد؟

۴۳. یکی از دلایل رواج عکاسی در ایران در دوره قاجار چه بود؟

سؤالات تشریحی: (علل، دلایل، آثار، نتایج و پیامدهای تاریخی)

۴۴. نشریات بر جامعه ایرانی در دوره قاجار چه تأثیراتی داشتند؟

۴۵. امیرکبیر با چه هدفی اقدام به چاپ روزنامه وقایع اتفاقیه کرد؟

۴۶. میرزا فتحعلی خان آخوندزاده چگونه تاریخ نویسی سنتی را مورد انتقاد قرار داد توضیح دهید.

۴۷. چه عواملی تأثیری عمیق در گسترش و ارتقای روش تاریخ نگاری معاصر در ایران داشته است؟

۴۸. کدام رویداد زمینه تحولی عمیق و اساسی را در تاریخ نگاری سنتی ایران فراهم آورد؟

۴۹. نویسنده کتاب ذوالقرنین کدام ویژگی تاریخ نویسان سنتی را مورد انتقاد قرار داد؟

۵۰. از میان منابع تاریخ معاصر ایران، برای بناها و اشیاء چند مثال بنویسید.

۵۱. کدام واقعه در زمان فتحعلی شاه توجه زمامداران و نخبگان ایران را به دنیای غرب جلب کرد و پیامد آن چه بود؟

۵۲. چه حوادثی در دوران معاصر تأثیر عمیقی در بینش مورخان جدید ایجاد کرد؟

سؤالات ویژه امتحان برای کنکور

۵۳. چه عواملی تأثیر عمیق در بینش مورخان ایرانی در تاریخ نگاری معاصر داشت؟

۵۴. روزنامه در کدام دوره به ایران راه یافت و نخستین روزنامه توسط چه کسی و با کدام عنوان در ایران چاپ شد و چرا برخی از روزنامه های فارسی زبان در خارج از کشور چاپ می شدند؟

۵۵. کدام یک از مورخان عصر ناصری، نخستین کسی است که واقعیت قتل امیرکبیر را در اثر خویش بازتاب داده است؟ [فارج - ۹۹]

(۱) خاوری شیرازی

(۳) میرزا محمد جعفر خور موجی

۵۶. کدام مورد، تحول عمیق و اساسی در تاریخ نگاری در ایران را فراهم آورد؟ [فارج - ۱۱۴]

(۱) گسترش کشفیات باستان شناسی

(۳) علاقه و اشتیاق مورخان به حقیقت نویسی و نکوهش تملق گوئی

(۴) تأسیس دارالفنون و ایجاد دارالطباعه دولتی و دارالترجمه همایونی

۵۷. کدام یک از موارد زیر زمینه ساز شکل جدیدی از تاریخ نگاری در ایران شد؟

(۱) لشکرکشی های آقامحمدخان قاجار به قفقاز

(۳) پادشاهی طولانی مدت فتحعلی شاه

(۲) واگذاری امتیازات به بیگانگان

(۴) جنگ های ایران و روسیه

۵۸. کدام یک از تاریخ نگاران در کتاب خود، صدراالتواریخ، زبان به ستایش امیرکبیر گشود و کدام مورخ مشهور زمان فتحعلی شاه نویسنده تاریخ ذوالقرنین است؟

(۱) میرزا محمد جعفر خور موجی - خاوری شیرازی

(۳) میرزا حسن خان مشیرالدوله پیرنیا - آخوندزاده

(۴) میرزا محمد ناظم الاسلام کرمانی - محمد ابراهیم باستانی پاریزی

۵۹. کدام چهره برجسته فرهنگی در دوره ناصرالدین شاه قاجار، به ریاست دارالترجمه همایونی منصوب گردید؟ [دافل - ۹۹]

(۱) رضا قلی خان هدایت

(۳) حسن پیرنیا (مشیرالدوله)

(۲) میرزا یوسف خان مستشارالدوله

(۴) محمد حسن خان اعتمادالسلطنه

سؤال تمرین	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰
کدمفاهیم کلیدی	۹۱	۹۱	۹۲	۹۲	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۲	۹۱	۹۲	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۲	۹۱	۹۱	۹۲	۹۱	۹۱	۹۲	۹۲	۹۲	۹۲	۹۲	۹۲

سؤال تمرین	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹
کدمفاهیم کلیدی	۹۲	۹۲	۹۲	۹۱	۹۲	۹۱	۹۱	۹۲	۹۲	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۲	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۲	۹۱	۹۱	۹۱	۹۲	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱

۳۳ [۹۲] پیش از مشروطه به دلیل ماهیت استبدادی حکومت قاجار و نبود آزادی بیان برخی از روزنامه‌نگاران در خارج از کشور اقدام به نشر روزنامه‌هایی به زبان فارسی کردند که نسخه‌هایی از آنها به صورت مخفیانه به داخل ایران می‌رسید. اما پس از پیروزی انقلاب مشروطه نشریات رشد سریعی پیدا کردند.

۳۴ [۹۱] عده‌ای از تاریخ‌نگاران سنتی بیشتر به ثبت وقایع شاهان و امور آنها همت داشتند آنها آثار خود را غالباً با خصوصیات ادبی تألیف می‌کردند و در این میان گاه با زبان تملق و مدح شاهان سخن گفته و بیش از آن که مورخ حقیقت باشند کاتب دربار بودند، سبک نگارش نیز در بسیاری موارد سخت است و تحلیل و تفسیر کمتر در این آثار به چشم می‌خورد اما در تاریخ‌نگاری معاصر شکل جدیدی از تاریخ‌نگاری در ایران رواج یافت که از نظر بینش و روش با تاریخ‌نگاری سنتی متفاوت بود در روش تاریخ‌نگاری معاصر بهره‌برداری از منابع و اسناد و مدارک معتبر و گزینش و نقد آنها رویدادهای تاریخی مورد ارزیابی قرار می‌گرفت و در بینش به برخی جنبه‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی فرهنگی و اجتماعی حیات انسانی بیشتر توجه می‌شد.

۳۵ [۹۲] کتاب‌ها، نشریات، اسناد و منابع آرشیوی، بناها و وسایل و ابزارها

۳۶ [۹۱] استفاده از روش تحقیق علمی، بهره‌برداری از منابع و اسناد و مدارک معتبر

۳۷ [۹۱] ۱- جنگ‌های ایران و روسیه در دوران پادشاهی فتحعلی شاه قاجار

۲- ترجمه آثار اروپایی،

۳- تأسیس مدرسه دارالفنون

۴- گسترش کشفیات باستان‌شناسی در ایران

۳۸ [۹۲] سفرنامه‌ها از نظر مطالعه تاریخ اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیت فوق‌العاده‌ای دارند و حاوی اطلاعات ارزشمندی درباره موضوع‌های اقتصادی مانند مالیات، گمرک، راه‌ها، مسائل اجتماعی از قبیل آداب و رسوم، پوشاک، تغذیه و مباحث فرهنگی دینی هنری و معماری هستند.

۳۹ [۹۲] حاوی اطلاعاتی بسیار ارزشمند و منحصر به فرد درباره مسائل و موضوع‌های سیاسی، اداری، اقتصادی (مالی، ملکی، معاملات) و فرهنگی، دیدگاه و عملکرد افراد، شخصیت‌ها، احزاب، گروه‌های سیاسی، اجتماعی و مذهبی است.

۴۰ [۹۱] با رمزگشایی کتیبه‌های بیستون و طاق بستان

۴۱ [۹۱] جمیع رعایا از بودن امیر راضی بودند و اعیان مملکت از او ناراضی بودند چون مجال تعدی و خودسری نداشتند.

۴۲ [۹۱] با هدف آشنایی با پیشرفت‌های اروپاییان و اخذ فناوری غربی

۴۳ [۹۱] علاقه ناصرالدین شاه به مقوله عکس و عکاسی

۴۴ [۹۲] نشریات از طریق آگاهی‌بخشی عمومی، تأثیرات فکری، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی زیادی بر جامعه ایران گذاشتند.

۴۵ [۹۲] به منظور افزایش رشد آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی مردم و توسعه فکری و فرهنگی جامعه

۴۶ [۹۱] او تاریخ‌نویسی سنتی را به شیوه علمی نقد کرد. وی در رساله ایراد، شیوه تاریخ‌نویسی رضاقلی خان هدایت را به دلیل استفاده او از شعر در بیان رویدادها و به کار بردن الفاظ مصنوع ادبی مورد انتقاد قرار داد.

۴۷ [۹۱] گسترش مدارس جدید، تأسیس دانشگاه و رواج آموزش تاریخ به عنوان یک رشته علمی در دوره معاصر، ایجاد مراکز تحقیقاتی و نشریات تخصصی در حوزه مطالعات تاریخی و نیز تألیف، ترجمه و نشر کتاب‌ها و مقاله‌های علمی فراوان

۱ [۹۱] صحیح

۲ [۹۱] صحیح

۳ [۹۲] صحیح

۴ [۹۲] غلط؛ نشریه (روزنامه) به عنوان رسانه گروهی، یکی از ابداعات تأثیرگذار تمدن جدید غربی بود که در دوره قاجار به ایران راه یافت.

۵ [۹۱] صحیح

۶ [۹۲] غلط؛ در عصر قاجار بود که سفرنامه‌نویسی گسترش فراوانی یافت.

۷ [۹۱] ج

۸ [۹۱] د

۹ [۹۱] ب

۱۰ [۹۲] میرزا صالح شیرازی - تهران

۱۱ [۹۱] محمدحسن خان اعتمادالسلطنه

۱۲ [۹۲] آرشیو ملی

۱۳ [۹۲] اسناد تاریخی

۱۴ [۹۱] فتحعلی شاه - تاریخ ذوالقرنین

۱۵ [۹۱] سخت - تحلیل و تفسیر

۱۶ [۹۱] رساله ایراد

۱۷ [۹۱] گزینه «د»

۱۸ [۹۱] گزینه «الف»؛ انقلاب مشروطه از عوامل تأثیرگذار در بینش تاریخ‌نگاری معاصر بود.

۱۹ [۹۲] گزینه «ج»

۲۰ [۹۱] گزینه «ب»

۲۱ [۹۱] گزینه «ج»

۲۲ [۹۲] گزینه «د»

۲۳ [۹۱] صدراالتواریخ

۲۴ [۹۱] هر دو رویکرد جدید و سنتی

۲۵ [۹۲] ناصرالدین شاه و مظفرالدین شاه

۲۶ [۹۲] سه دسته: تاریخی - خاطرات - سفرنامه

۲۷ [۹۲] سکه‌ها - جواهرآلات - مهرها - ظروف

۲۸ [۹۲] نشریات

۲۹ [۹۲] به دلیل ماهیت استبدادی حکومت قاجار

۳۰ [۹۲] از مهم‌ترین منابع پژوهش تاریخی به شمار می‌آیند و شامل کلیه

مکاتبات حکومتی، فرمان‌ها، معاهدات سیاسی، نامه‌های شخصی و اداری، اسناد مالی و قضایی، گزارش‌های اقتصادی، فرهنگی، نظامی و حقوقی می‌شوند.

۳۱ [۹۲] آثاری حاوی اطلاعات ارزشمندی درباره اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و شرح حال رجال که به ندرت در سایر منابع سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و یا مردم عادی یافت می‌شود.

۳۲ [۹۲] در دوران پهلوی اگر چه شاهد وجود برخی مجلات تخصصی هستیم

اما در مجموع تعداد مطبوعات و شمار نشریات نسبت به عصر احمدشاه قاجار کاهش قابل توجهی پیدا کرد؛ اما پس از پیروزی انقلاب اسلامی در کنار رشد بالای

مراکز انتشاراتی و کتب مختلف نشریات عمومی و تخصصی نیز از تنوع و عمق بسیار

بالایی برخوردار شدند.

۴۸ [۹۱]..... گسترش فعالیت علمی شرق‌شناسان که رمزگشایی از کتیبه‌های بیستون و طاق‌بستان را به همراه داشت سبب شد تا اطلاعات جدیدی درباره تاریخ ایران به دست بیاید؛ در نتیجه گسترش کشفیات باستان‌شناسی در ایران منابع نوینی را پیش‌روی مورخان قرار داد و زمینه تحولی عمیق و اساسی را در تاریخ‌نگاری فراهم آورد.

۴۹ [۹۱]..... یکی از پیشگامان انتقاد به تملق و متکلف‌نویسی، خاوری شیرازی مورخ مشهور زمان فتحعلی‌شاه و نویسنده تاریخ ذوالقرنین است او به حقیقت‌نویسی و مختصرنویسی علاقه نشان داد و تملق‌گویی را نکوهش کرد.

۵۰ [۹۲]..... بناها مانند کاخ‌ها، خانه‌های اشخاص مهم، مکان‌های مهمی که به جهت آن‌که اتفاقات مهمی در آنها رخ داده نگهداری می‌شوند و اشیاء مانند ابزارها، ظروف، مهرها، سکه‌ها و ... است.

۵۱ [۹۱]..... جنگ‌های ایران و روسیه؛ آنان با مقایسه وضعیت ایران در دوره قاجار و وضعیت غرب، در جست‌وجوی درک علل پیشرفت جوامع غربی و عقب‌ماندگی جامعه ایران برآمدند. در نتیجه چنین کنجکاوی‌هایی بود که از زمان عباس میرزا ترجمه آثار اروپایی به تدریج آغاز شد و سپس با تأسیس مدرسه دارالفنون و ایجاد دارالطباعه دولتی و دارالترجمه همایونی در زمان ناصرالدین شاه گسترش یافت.

۵۲ [۹۱]..... علاوه بر انقلاب مشروطه، رویدادهای مهم دیگری همچون نفوذ و دخالت‌های کشورهای استعمارگر، جنگ‌های جهانی اول و دوم و اشغال ایران، جنبش ملی شدن نفت و انقلاب اسلامی تأثیر عمیقی در بینش مورخان ایرانی گذاشتند و توجه آنان را به دیدگاه‌ها و جنبه‌های گوناگون علل و نتایج این وقایع جلب کردند.

● پاسخ سؤال‌های ویژه امتحان برای کنکور

۵۳ [۹۱]..... نوشتن کتاب تاریخ بیداری ایرانیان توسط میرزا محمد ناظم‌الاسلام کرمانی، انقلاب مشروطه، نفوذ و دخالت کشورهای استعمارگر، جنگ‌های جهانی اول و دوم و اشغال ایران، جنبش ملی شدن نفت و انقلاب اسلامی

۵۴ [۹۲]..... در دوره قاجار نشریه به ایران راه یافت و میرزا صالح شیرزای یکی از دانشجویان اعزامی به انگلستان اولین روزنامه ایران به عنوان کاغذ اخبار در تهران منتشر کرد. برخی از روزنامه‌نگاران به دلیل ماهیت استبدادی حکومت قاجار و نبود آزادی بیان اقدام به انتشار روزنامه در خارج از ایران کردند.

۵۵ [۹۱]..... گزینه «۳»

۵۶ [۹۱]..... گزینه «۱»

۵۷ [۹۱]..... گزینه «۴»

۵۸ [۹۱]..... گزینه «۱»

۵۹ [۹۱]..... گزینه «۴»

دوم درس دوم ایران و جهان در آستانه دوره معاصر

مفاهیم کلیدی

- ۹۳+ ایران از نادرشاه افشار تا آقا محمدخان قاجار
- ۹۴ حکومت‌های مسلمان در گرداب مشکلات
- ۹۵ اروپا و آمریکا؛ انقلاب و استعمار

آزمون تشخیصی مفاهیم کلیدی

بلد دوم بلد نهم

۹۳.۱ چه تعداد از جملات زیر درست است؟

- در عصر صفوی بخشی از ایل افشار را برای محافظت از مرزهای خراسان در برابر هجوم عثمانی به نواحی شمال کوچاندند.
- نادر پس از به سلطنت رسیدن برای رفع اختلافات مذهبی با عثمانی بسیار تلاش کرد.
- کریم‌خان مانند نادر به ادامه لشکرکشی و جنگ برای در اختیار گرفتن سایر مناطق پرداخت.
- در دوره افشاریه و زندیه مناسبات سیاسی و اقتصادی و ارتباطات فرهنگی ایران با کشورهای اروپایی رونق داشت.

الف) ۱ (ب) ۲ (ج) ۳ (د) ۴

۹۳.۲ چه تعداد از جملات زیر نادرست است؟

- کریم‌خان زند علاقه زیادی به ساختن بناهای باشکوه داشت.
- کلاه فرنگی بنایی کوچک و گاهی تزئینی که در وسط باغ‌ها و تفریح‌گاه‌ها ساخته می‌شد.
- شعر و ادب فارسی در دوره افشاریه تحول چشمگیری یافت و از آن با عنوان نهضت بازگشت ادبی یاد کرده‌اند.
- شهرهای شیراز و بندر بوشهر در دوره کریم‌خان زند به مراکز مهم تجارت داخلی و خارجی تبدیل شدند.
- سازمان اداری و دیوانی ایران در عصر افشاریه به علت غلبه تفکر نظامی‌گری اعتماد نداشت.

الف) ۴ (ب) ۳ (ج) ۲ (د) ۱

۹۴.۱ چه تعداد از جملات زیر نادرست است؟

- در سده‌های هفدهم تا نوزدهم میلادی در جانب شرق سه حکومت مسلمان ایران، عثمانی و گورکانیان هند دوران ضعف خود را سپری می‌کردند.
- پرتغالی‌ها و اسپانیایی‌ها نخستین استعمارگرانی که به هند وارد شدند.
- کشورهای اروپایی به بهانه دفاع از حقوق اقلیت‌ها در امور داخلی عثمانی مداخله می‌کردند.
- رقابت بین دولت‌های مسلمان از این شد که عثمانی به طور کامل تحت سلطه آنان در بیاید.

الف) ۳ (ب) ۲ (ج) ۴ (د) ۱

۹۴.۲ عوامل اصلی ضعف و انحطاط گورکانیان هند را بنویسید.

۹۵.۱ چه تعداد از جملات زیر درست است؟

- شتاب گرفتن و گسترش استعمار از جمله تحولات مهم ظهور انقلاب صنعتی بود.
- در نزاع میان مجلس و پادشاه در انگلستان مجلس به پیروزی رسید.
- آمریکا در پایان سده ۱۹ م به پیشرفت‌های وسیعی دست یافت و به رقیبی برای کشورهای استعمارگر اروپایی تبدیل شد.
- تحولات فکری جامعه فرانسه نقش بزرگی در پیدایش انقلاب فرانسه داشت.

الف) ۱ (ب) ۲ (ج) ۴ (د) ۳

۹۵.۲ چه تعداد از جملات زیر نادرست است؟

- پترکیبر با استخدام کارشناسان اروپایی تأسیس مدارس و دانشگاه‌های جدید و تقویت ارتش به ویژه نیروی دریایی این کشور را وارد مسابقه استعمار کرد.
- انقلاب صنعتی مشکلات بزرگی همچون گسترش بی‌رویه شهرها و رشد سریع جمعیت داشت.
- روسو از اطاعت انسان از عقل مادی و مبارزه با خرافات سخن می‌گفت.
- ولتر از تفکیک قوای سیاسی و حقوق بشر دفاع می‌کرد.

الف) ۱ (ب) ۲ (ج) ۳ (د) ۴

۹۵.۳ دستاوردهای انقلاب باشکوه انگلستان را بنویسید.

۹۵.۴ کدام اقدام جان‌شینیان پترکیبر موجب جنگ‌های متعدد روسیه با ایران عثمانی و فرانسه شد؟

۹۵.۵ دو پیامد مهم انقلاب صنعتی را بنویسید.

۹۵.۶ علت ورشکستگی اقتصادی و ضعف سیاسی و نظامی فرانسه در قرن ۱۸ چه بود؟

پاسخ

۹۳.۱ گزینۀ «الف»

۹۳.۲ گزینۀ «د»

۹۴.۱ گزینۀ «د»

۹۴.۲ صفحه ۲۵ کتاب درسی

۹۵.۱ گزینۀ «ج»

۹۵.۲ گزینۀ «ب»

۹۵.۳ صفحه ۲۶ کتاب درسی

۹۵.۴ صفحه ۳۱ کتاب درسی

۹۵.۵ صفحه ۳۰ کتاب درسی

۹۵.۶ صفحه ۲۸ کتاب درسی

۹۳+ ایران از نادرشاه افشار تا آقا محمدخان قاجار

سقوط اصفهان و فروپاشی حکومت صفویان موجب آشفتگی امور و بروز هرج و مرج و آشوب‌های داخلی شد. افغان‌ها به دلیل ناتوانی در تسلط بر تمام قلمرو صفوی و عدم آشنایی با اصول کشورداری نتوانستند حاکمیت مقتدری تشکیل دهند. بنابراین روسیه و عثمانی نیز فرصت را مغتنم شمردند و بخش‌هایی از شمال و غرب میهن ما را اشغال کردند. در چنین شرایطی بود که نادر از ایل افشار پا به عرصه نهاد.

● تأسیس حکومت افشاریه

ایل افشار از ایل‌های قزلباش بود که در به سلطنت رساندن حکومت صفویان نقش داشتند. در عصر صفوی، بخشی از این ایل را برای محافظت از مرزهای خراسان در برابر هجوم ازبکان به نواحی شمال سرحدات صفوی کوچاندند.

● نادر سرداری در رکاب شاهزاده صفوی

به دنبال تسلط افغان‌ها بر اصفهان، تهماسب یکی از بازماندگان سلسله صفویه به قصد احیای حکومت صفوی از پایتخت فرار کرد و با همکاری برخی از سرداران ایل‌ها مانند فتحعلی خان قاجار و نادرشاه افشار خراسان را تصرف کرد. پس از کشته شدن فتحعلی خان، نادر فرمانده سپاه تهماسب شد. او در چندین جنگ افغان‌ها را شکست داد و توانست بر ارتش قدرتمند عثمانی نیز پیروز شود و سرزمین‌های اشغال شده ایران را آزاد کند. روس‌ها نیز پس از موفقیت‌های نادر، نیروهای خود را از ایران بیرون بردند.

● نادر، شاه ایران

پیروزی‌های پی‌درپی نادر در جنگ‌های داخلی و خارجی زمینه مناسب را برای سلطنت او فراهم کرد. نادر نخست تهماسب دوم را به بهانه بی‌کفایتی از سلطنت خلع و سپس بزرگان کشور و علما و سران ایل‌ها و طوایف را به شورای دشت مغان فراخواند و شرایطی را برای پذیرفتن سلطنت مطرح کرد.

- شرایط نادر برای پذیرفتن سلطنت
- ۱- موروثی شدن سلطنت در خاندان او
  - ۲- حمایت نکردن بزرگان و رؤسای طوایف از خاندان صفوی
  - ۳- حل اختلافات مذهبی با دولت عثمانی

● اقدامات نادر پس از رسیدن به سلطنت

۱- رفع اختلافات مذهبی با عثمانی: نادر گاهی با جنگ و زمانی با زبان مصالحه و مذاکره درصدد حل این مشکل برآمد البته موفقیت چندانی به دست نیاورد و نتیجه اقدامات وی موجب تضعیف مذهب شیعه شد. یکی از مهم‌ترین اقدامات نادر برای حل این مشکل برپایی شورای نجف با شرکت ۷۰ تن از علمای شیعه و سنی ایران و مناطق هم‌جوار بود. در این شورا بیانیه‌ای تنظیم شد که مهم‌ترین مفاد آن این بود: اول آن‌که ایرانیان از عقاید گذشته خود و لعن و نفرین خلفای سه‌گانه دست بردارند و مذهب جعفری را که از مذاهب راستین است برگزینند و علما و حاکمان عثمانی هم آن را به رسمیت بشناسند و رکن پنجم مذهب بشمارند. دوم این‌که در کعبه که ارکان چهارگانه آن به مذاهب اهل سنت تعلق دارد ائمه مذهب جعفری نیز در یک رکن با ایشان شریک شوند و بعد از ایشان جداگانه به آیین جعفری نماز گزارند. هدف نادر از برپایی این شورا، ایجاد وحدت بین مذاهب اسلامی و رفع اختلافات طولانی و کنار نهادن جنگ و دشمنی بین ایران و عثمانی بود.

۲- نبرد کرنال: یکی از اقدامات نادر، لشکرکشی به هندوستان و جنگ کرنال بود. او به بهانه تعقیب افغان‌ها و پناه دادن پادشاه گورکانی هند به آنها به این کشور لشکرکشی کرد. اما هدف اصلی او مالی و اقتصادی بود. نادر پس از تصرف دهلی، به غنایم گران‌بهای همچون، الماس دریای نور، تخت طاووس و گنجینه‌های فراوان و کتب نفیس دست یافت و صنعتگران و هنرمندان هندی را همراه خود به ایران آورد.

نادرشاه سرانجام زمانی که مشغول سرکوب شورش خراسان بود، با توطئه نزدیکان و سردارانش در ۱۱۶۰ ق کشته شد. عوامل ناکامی نادرشاه برای تثبیت حکومت افشاریه عبارت‌اند از:

(۱) اشتغال پیوسته او به جنگ

(۲) گرفتن مالیات‌های اضافی از مردم برای تأمین هزینه‌های جنگ

(۳) بدگمانی او نسبت به نزدیکان و بزرگان کشور و برخورد خشن با آنان در سال‌های پایانی حکومتش

(۴) توجه نادر به تقویت قوای نظامی و غفلت از دیگر عوامل مؤثر بر پایداری حکومت

● افشاریان پس از نادر

با مرگ نادر دورانی از رقابت و جنگ برای به دست گرفتن قدرت آغاز شد. افرادی از خاندان نادر و سرداران و سران برخی ایل‌ها و طایفه‌ها با یکدیگر به ستیز برخاستند که خرابی و کشتار زیادی به بار آورد. به علاوه افرادی با ادعای انتساب به خاندان صفوی خواهان بازگرداندن حکومت به این خاندان بودند. در چنین شرایطی، دو تن از برادرزادگان نادر (عادل‌شاه و ابراهیم‌شاه) یکی پس از دیگری به عنوان جانشین او برای مدتی کوتاه مدعی حکومت شدند. سپس نوبت به نوه نادر (شاهرخ) رسید وی از قلمرو وسیع نادر به شهر مشهد بسنده کرد و حکومتش تا زمانی که آقا محمدخان قاجار آن را از میان برداشت (۱۲۱۲ ق) ادامه یافت.

● به قدرت رسیدن زندیان

کریم خان زند، رئیس طایفه زند از طایفه‌های لر، از جمله سردارانی بود که پس از کشته شدن نادرشاه درصدد کسب قدرت برآمد. او تعدادی از رقیبان و مدعیان حکومت را از میان برداشت و با تسلط بر بخش وسیعی از ایران، سلسله زندیه را تأسیس کرد.

● اقدامات و نحوه حکمرانی کریم خان

کریم خان برخلاف سنت معمول، از پذیرفتن عنوان شاه امتناع کرد. او خود را وکیل مردم ایران (وکیل‌الرعیایا) خواند. او برخلاف نادر از ادامه لشکرکشی و جنگ دست کشید و زمینه آرامش، رونق و آبادانی قلمرو خود به ویژه شیراز پایتخت زندیان را فراهم کرد. بعضی خصوصیات اخلاقی مانند مدارا با دشمنان، هم‌دردی با مردم، ساده‌زیستی و رفتار مناسب با اقلیت‌های دینی و مذهبی باعث شده است که نام و نشان نیکی از او در تاریخ ایران به جا بماند.

● ایران پس از کریم خان زند

با مرگ کریم خان زند دوباره آشوب ایران را فراگرفت. افرادی از طایفه زند برای رسیدن به تاج و تخت با هم به رقابت و ستیز برخاستند و صفحه خونین دیگری از تاریخ ایران را رقم زدند به گونه‌ای که در کمتر از ۱۵ سال، هفت تن از این خاندان به قدرت رسیدند. نتایج این کشمکش‌ها، فروپاشی سیاسی و اقتصادی و آسیب دیدن توان نظامی و اداری کشور بود. **لطفعلی خان** آخرین فرمانروای زند با وجود شجاعت و لیاقت به دلیل اشتباهات نظامی و خیانت افرادی چون ابراهیم خان کلانتر از دربارش از آقا محمدخان شکست خورد و پس از دستگیری کشته شد. با مرگ لطفعلی خان سلسله زندیه منقرض شد.

● روابط خارجی ایران در دوره افشاریه و زندیه (روسیه - عثمانی - کشورهای اروپایی)

در دوران افشاریه و زندیه به علت درگیری‌های داخلی و بی‌ثباتی سیاسی، مناسبات سیاسی و اقتصادی ایران با جهان نسبت به عصر صفوی کاهش چشمگیری داشت. مهم‌ترین مسائل خارجی ایران در این دوره برخوردهای سیاسی. نظامی با همسایگان غربی (عثمانی) و شمالی (روسیه) بود. اختلافات با زمامداران عثمانی، سرانجام با عقد معاهده‌ای میان دو طرف، منجر به صلحی شد که تا اواخر حکومت کریم خان که سپاه زندیه بصره را تصرف کرد، دوام آورد.

در دوره افشاریه، مناسبات سیاسی و اقتصادی و ارتباطات فرهنگی ایران با کشورهای اروپایی چندان رونق نداشت و نمایندگانی از بعضی کشورهای اروپایی به ایران آمدند.

نادر برای انگلیسی‌ها **معافیت‌های گمرکی** در نظر گرفت و درصدد برآمد از دانش آنان در زمینه تأسیس نیروی دریایی در دریای مازندران و خلیج فارس استفاده کند. به همین منظور جان التون انگلیسی را استخدام کرد.

در دوره کریم خان زند هیئت‌هایی از فرانسه و انگلستان برای گرفتن امتیاز و ایجاد مراکز تجاری به ایران آمدند اما چون با او به توافق نرسیدند، گشایشی در روابط صورت نگرفت.

● نظام اداری و سیاسی در عصر افشاریه و زندیه

سازمان اداری و دیوانی ایران در عصر افشاریه و زندیه تا حدودی به سبب حاکمیت عناصر ایلی، غلبه تفکر نظامی‌گری، بی‌ثباتی سیاسی و کوتاه بودن دوران استقرار این سلسله‌ها اعتبار و قوت سابق را نداشت.

نهادهای اداری در عصر حکومت نادر به علت قدرت مطلق نادر و تمرکز او بر امور نظامی و ارتش رونق چندانی نداشتند و برای امور اداری و اقتصادی بیشتر از دوستان و نزدیکانشان به عنوان مشاور استفاده می‌کردند. بی‌توجهی به وزارت و دیوان‌سالاری تا جایی بود که او شهری را به عنوان پایتخت خود انتخاب نکرد البته از مشهد و کلات به عنوان پایتخت یاد شده اما این مراکز بیشتر به عنوان محل گردآوری خزاین و غنایم نادر بوده‌اند. شیوه اداره ایالات، ولایات، شهرها و روستاها در عصر افشاریه و زندیه همانند دوره صفویه بود و صاحب منصبانی با همان عناوین سابق این مراکز را اداره می‌کردند.

● اقتصاد، تجارت و کشاورزی

اقتصاد، تجارت و کشاورزی دوره افشاریه

علت	وضعیت
جنگ‌ها و آشوب‌های داخلی و اشغال بخش‌هایی از نواحی غربی و شمالی ایران توسط عثمانی و روسیه	ضعف و رکود شدید در بخش کشاورزی و تجارت
تداوم جنگ‌های داخلی و خارجی در زمان نادر و نیاز تشکیلات نظامی به نیروی رزمنده	کاهش نیروی انسانی در بخش کشاورزی
دریافت مالیات‌های سنگین از مردم برای تأمین هزینه‌های نظامی	تشدید نابسامانی‌های اقتصادی

برخلاف دوره افشار، در دوره کریم خان اقداماتی برای بهبود وضعیت کشاورزی و بازرگانی انجام شد و مراکز مهم تجاری داخلی و خارجی مثل شهرهای شیراز و بندر بوشهر ایجاد شد.

عوامل مؤثر در رونق اقتصادی این دوره عبارت‌اند از:

(۱) آرامش و ثبات سیاسی نسبی

(۲) کاهش مالیات

(۳) دربار کم‌تجمل

(۴) تلاش کریم خان برای تثبیت قیمت کالاها

● علم، ادبیات و آموزش (در دوره افشاریه و زندیه)

در عصر افشار و زندیه به سبب آشفته‌گی‌های سیاسی و اجتماعی، علم و آموزش رونق دوران صفویان را نداشت. در پی سقوط صفویه مدارس و حوزه‌های علمیه اصفهان و شهرهای دیگر تعطیل شدند یا از رونق افتادند و عده‌ای از علما و طلاب به عتبات عالیات مهاجرت کردند. در زمان کریم خان زند در نتیجه آرامش و ثبات نسبی فعالیت‌های علمی و آموزشی کمی رونق گرفت و مدرسه‌های جدیدی ساخته شد. شعر و ادب فارسی در دوره زندیه تحول چشمگیری یافت که محققان از آن با عنوان **نهضت بازگشت ادبی** یاد کرده‌اند. چهره‌های برجسته این سبک ادبی به سبک **خراسانی** و شیوه شعری چون فرخی، عنصری، سعدی و حافظ شعر می‌سرودند.

● هنر و معماری (دوره افشاریه و زندیه)

افشاریه: ورود هنرمندان و صنعتگران هندی پس از فتوحات نادر از هند موجب تلفیق هنر ایرانی و هندی شد. در دوره نادر شهر اصفهان بازسازی شد و در منطقه کلات که محل نگهداری خزاین نادر بود بناهای باشکوهی مانند **کاخ خورشید** ساخته شد. زندیه: مدارا و احترام کریم خان نسبت به هنرمندان و علما موجب رونق هنر و معماری در زمان او شد. کریم خان زند علاقه زیادی به ساختن بناهای باشکوه داشت. از جمله اقدامات عمرانی او در شیراز، ساخت مجموعه مسجد و بازار و حمام وکیل، ارگ کریم‌خانی و بازسازی آرامگاه حافظ، سعدی و باغ دلگشا بود.

کله در دوره زند نوعی از بناها با کاربرد تفریحی گسترش یافت که به **کلاه‌فرنگی** معروف بود و آن بنایی کوچک و گاهی تزئینی بود که در وسط باغ‌ها یا تفریحگاه‌ها ساخته می‌شد.

در نقاشی و نگارگری به ویژه در عصر کریم خان زند تحولی بزرگ به وجود آمد و نقاشان به تدریج هنر خود را با معیارهای هنری اروپا تطبیق دادند. **مکتب نقاشی شیراز** که در دوره مغولان شکل گرفته بود در زمان **زندیه** به اوج رونق و زیبایی رسید و نقاشان برجسته‌ای مانند محمد صادق، اشرف و میرزا بابا آثار زیبایی آفریدند.

۹۴ حکومت‌های مسلمان در گرداب مشکلات

سده‌های هفدهم تا نوزدهم میلادی دو سوی عالم وضعیت دوگانه متضادی داشت. در جانب شرق سه حکومت مسلمان یعنی **ایران، عثمانی و گورکانیان هند** دوران ضعف خود را سپری می‌کردند و در جانب غرب امپراتوری‌ها و دولت‌های **روسیه، فرانسه و انگلستان** در مسیر قدرت و شکوفایی قرار داشتند.

کله چگونگی عملکرد و نقش استعمار غربی و همچنین کانون‌های داخلی وابسته به آن در بروز و تشدید عقب‌ماندگی دولت‌های بزرگ اسلامی ایران، هند و عثمانی مؤثر بود.

● ۱- عثمانی، امپراتوری بیمار

امپراتوری مسلمان عثمانی در قرن ۱۸ بر بخش‌های وسیعی از شمال آفریقا و آسیای غربی تا اروپای شرقی حکومت می‌کرد و در مسیر اصلی تجارت زمینی و دریایی بین شرق و غرب قرار داشت و پل ارتباطی بین آسیا و اروپا بود. با روی کار آمدن افشارها مجموعه عوامل مختلف داخلی و همچنین نفوذ و مداخله قدرت‌های استعماری، موجب ضعف و زوال عثمانی شد و اصلاحات دولت مردان عثمانی هم نتوانست از شدت آن بکاهد. در چنین شرایطی کشورهای اروپایی به ویژه انگلستان، روسیه، فرانسه و اتریش به بهانه **دفاع از حقوق اقلیت‌ها** در امور داخلی عثمانی مداخله می‌کردند ولی در واقع به دنبال گسترش مستعمرات و تأمین منافع اقتصادی و سیاسی خود در این امپراتوری وسیع بودند.

● ۲- گورکانیان هند اسپر استعمار غربی

محمد بابر نواده تیمور گورکانی حکومت گورکانیان را تأسیس کرد. او بر بخش بزرگی از هندوستان حکومت می‌کرد. در دوران **حکومت بابر** دین اسلام و زبان فارسی در هندوستان گسترش یافت.

علل ضعف و انحطاط حکومت گورکانیان: ۱- اختلاف و دشمنی میان هندوها و مسلمانان، ۲- سوءمدیریت و ضعف شاهان، ۳- دسته‌بندی و توطئه‌های درباریان، ۴- ورود استعمارگران به این سرزمین

پرتغالی‌ها و اسپانیایی‌ها نخستین استعمارگرانی بودند که به هند وارد شدند. دولت گورکانی به اروپاییان امتیازات تجاری و گمرکی قابل توجهی داد. در سده ۱۸ م دولت‌های فرانسه، هلند و انگلستان نیز وارد هندوستان شدند و با تأسیس شرکت‌های بزرگ تجاری با نام کمپانی هند شرقی فعالیت‌های استعماری خود را گسترش دادند. استعمارگران با دامن زدن به اختلافات دینی و قومی در هند، بخش‌هایی از آن سرزمین را تصرف کردند. در جنگ میان استعمارگران، **انگلستان** به پیروزی رسید. انگلیسی‌ها با غارت سرزمین ثروتمند هند قدرت خود را در جهان توسعه دادند و برای حفظ سلطه خویش اقدام به دست‌اندازی بر سرزمین‌های مجاور و مداخله در امور کشورهای همسایه هند از جمله ایران کردند. در سال ۱۸۵۷ م با سرکوب شورش سربازان هندی، دولت انگلستان رسماً هند را جزئی از قلمرو خویش اعلام کرد و ملکه انگلستان به **امپراتریس هند و بریتانیا** ملقب شد.

۹۵ اروپا و آمریکا؛ انقلاب و استعمار

کشورهای اروپایی پس از عصر رنسانس شاهد انقلاب‌های سیاسی بزرگی بودند که به تغییرات سیاسی، اجتماعی و بنیادینی در این کشورها منجر شد. انقلاب صنعتی یکی از این انقلاب‌ها است که موجب شتاب گرفتن و گسترش استعمار در جهان شد.

۱- انگلستان انقلابی برای نظام مشروطه

در اواخر قرن ۱۷ م تحول سیاسی بزرگی در انگلستان رخ داد. در سال ۱۶۴۶ میان مجلس به رهبری الیور کرامول و چارلز یکم پادشاه انگلستان جنگی در گرفت که در نهایت به پیروزی مجلس انجامید. کرامول نظام پادشاهی را برانداخت و خود رئیس جمهور شد. او سپس به دلایل مذهبی با مجلس درگیر شد و آن را منحل کرد. پس از مرگ کرامول، مجلس و نظام سلطنت دوباره احیا شدند، اما پادشاه انگلستان، به مجلس توجهی نداشت و در جنگ بین مجلس و پادشاه، مجلس پیروز شد. این اتفاق در تاریخ انگلستان به **انقلاب باشکوه** شهرت دارد.

● پیامدهای انقلاب باشکوه

- ۱- منشأ الهی سلطنت نفی و مجلس منشأ قدرت و تعیین کننده اختیارات پادشاه شناخته شد.
- ۲- انگلستان، رقبای بزرگی چون اسپانیا و فرانسه را شکست داده و مستعمرات خود را گسترش داد.
- ۳- انگلستان در دوران حکومت ملکه ویکتوریا به قدرت اول جهان تبدیل شد و به بخش‌های بزرگی از آفریقا، آسیا، اقیانوسیه و آمریکای شمالی دست یافت.

● ۲- آمریکا در راه استقلال

سرزمین آمریکا تا قرن ۱۸ شامل تنها چند ایالت در ساحل اقیانوس اطلس بود. جمعیت این سرزمین شامل مهاجران اروپایی بود که به دلایل سیاسی و اقتصادی به این سرزمین مهاجرت کرده بودند و خانه‌های خود را بر مزارع و املاک بومیان سرخ پوست بنا نهادند. اکثر مهاجران بریتانیایی بودند. به دلیل وضع قوانین سخت توسط دولت انگلیس مردم مخصوصاً اشراف آمریکایی با تحریک فرانسویان به رهبری **جرج واشینگتن** قیام کردند و به پیروزی رسیدند.

تکلم جرج واشینگتن به عنوان **نخستین رئیس جمهور آمریکا** انتخاب شد.

اقدامات دولت آمریکا پس از رسیدن به استقلال:

- ۱- تصاحب سرزمین‌های وسیعی با پیشروی به سوی غرب و کشتار وسیع سرخ‌پوستان، ساکنان و صاحبان صدها ساله اصلی آمریکا
- ۲- افزودن بزرگ‌ترین ایالت‌های جنوبی و جنوب غربی مانند کالیفرنیا و تگزاس به ممالک جنوبی خود
- ۳- توسعه اقتصاد با بهره‌گیری از نیروی کار بردگان آفریقا
- ۴- پیشرفت سیاسی، اقتصادی و صنعتی در پایان سده ۱۹ و تبدیل شدن به رقیبی برای کشورهای استعمارگر اروپایی

● ۳- فرانسه، انقلابی برای آزادی و برابری

فرانسه در قرن ۱۸ به علت **شکست نظامی از انگلستان** و **صرف منابع مالی هنگفت در سرزمین آمریکا** دچار ضعف سیاسی، نظامی، اقتصادی و اجتماعی شد. جامعه فرانسه در آن زمان دارای سه طبقه اجتماعی بود.

طبقات اجتماعی جامعه فرانسه عبارت‌اند از:

- ۱- طبقه ممتاز: شامل اشراف و زمین‌داران بزرگ که علاوه بر داشتن امتیازات بسیار، از پرداخت مالیات معاف بودند.
- ۲- طبقه متوسط: اغلب تحصیل کرده بودند و مشاغل همچون وکالت، نویسندگی، طبابت، روزنامه‌نگاری و تجارت داشتند. آنها از این‌که طبقه ممتاز برایشان امتیازی قائل نبود به شدت ناراضی بودند.
- ۳- طبقه فقیر: جمعیت بسیار زیادی بودند و بار اصلی مالیات‌ها و خدمات نظامی بر دوش آنان بود. اینان حکومت لویی شانزدهم، پادشاه فرانسه و طبقه ممتاز را عامل بدبختی خود می‌دانستند.

● عوامل شکل‌گیری انقلاب فرانسه

- ۱- ورشکستگی اقتصادی و ضعف سیاسی و نظامی فرانسه
- ۲- مشکلات اقتصادی و نارضایتی طبقه متوسط و فقیر
- ۳- تحولات فکری جامعه فرانسه تحت تأثیر نهضت روشنگری اروپا

تکلم روشنگران جامعه فرانسه به **اصحاب دایرةالمعارف** مشهور بودند.

سه تن از مشهورترین روشنفکران فرانسه عبارت‌اند از:

ولتر ← از اطاعت انسان از عقل مادی و مبارزه با خرافات سخن می‌گفت.
مونتسکیو ← از تفکیک قوای سیاسی و حقوق بشر دفاع می‌کرد.

روسو ← بر اهمیت انتخابات تأکید می‌کرد و تشکیل حکومت را حاصل قراردادی اجتماعی می‌دانست.

این‌گونه نظریات دیدگاه مردم فرانسه را تغییر داد. غفلت لویی شانزدهم از احوال مردم از یک سو و تجملات و ولخرجی‌های او و درباریان از سوی دیگر آتش خشم مردم را شعله‌ور ساخت. سرانجام در ۱۴ ژوئیه ۱۷۸۹ مردم بینوا و خشمگین پاریس با حمله به زندان باستیل انقلاب خود را آغاز کردند. انقلابیون لویی شانزدهم پادشاه مستبد فرانسه را وادار به امضای قانون اساسی جدید و پذیرش نظام مشروطه سلطنتی کردند. مدتی بعد انقلابیون تندرو پادشاه را عزل و نظام جمهوری را برقرار نمودند، آنان سپس لویی و همسرش ماری آنتوانت را اعدام کردند. اعدام این دو و بسیاری از مخالفان با گیوتین و همچنین افکار و شعارهای آزادی خواهانه انقلابیون موجب ترس و خشم دولت‌ها در کشورهای اروپایی شد. در نتیجه، آنها با فرانسه وارد جنگ شدند. یکی از فرماندهان ارتش فرانسه به نام ناپلئون بناپارت با پیروزی‌های درخشانی که به دست آورد به شهرت رسید. ناپلئون بناپارت با اجرای یک کودتا به قدرت دست یافت و سپس به عنوان امپراتور فرانسه انتخاب شد. در دوران حکومت ناپلئون تحولات سیاسی و نظامی زیادی در اروپا و ایران صورت گرفت.

● ۴- انقلاب صنعتی، دگرگونی جهان

تا اواخر قرن ۱۸ عامل اصلی تولید، نیروی بازوی انسان بود. صنعتگران برای تولید کالا از نیروی جسمی و فکری استفاده می‌کردند و نیروهای طبیعت مانند آب و باد کاربردی نداشت.

در انقلاب صنعتی نیروی محرکه آب و سپس بخار جایگزین نیروی جسمی انسان شد. این انقلاب با اختراع و تکمیل ماشین بخار در **انگلستان** آغاز شد. **نکته** نخستین تحول صنعت در **پارچه‌بافی** و **نساجی** صورت گرفت.

انقلاب صنعتی موجب تغییر مناسبات انسانی، اجتماعی و اقتصادی در اروپا و جهان شد زیرا در نتیجه صنعتی شدن، کشورهای اروپایی به مواد اولیه، نیروی کار ارزان، بازار فروش محصولات، سرمایه مادی فراوان و حمایت دولت‌ها نیاز پیدا کردند.

پیامدهای اقتصادی و اجتماعی انقلاب صنعتی: ۱- گسترش استعمار و غارت کشورهای آسیایی و آفریقایی، ۲- افزایش استثمار و بهره‌کشی از کارگران (در داخل اروپا)

پیامدهای دیگر انقلاب صنعتی: ۱- افزایش قدرت و رفاه بیشتر اروپاییان، ۲- گسترش بی‌رویه شهرها و رشد سریع جمعیت، ۳- موجب به وجود آمدن فاصله طبقاتی، نارضایتی‌های اجتماعی و اقتصادی، ۴- به وجود آمدن آلودگی‌های زیست‌محیطی

● روسیه در مسیر توسعه طلبی نظامی

روسیه تا پیش از به قدرت رسیدن پتر کبیر (۱۶۸۲-۱۷۲۵ م) در رقابت استعماری اروپاییان جایگاهی نداشت. اما سیاست و اقدام‌های پتر کبیر این کشور را متحول کرد و در مسیر توسعه طلبی سیاسی و نظامی قرار داد.

اقدامات پتر کبیر برای قدرتمند کردن روسیه: ۱- استخدام کارشناسان اروپایی، ۲- تأسیس مدارس و دانشگاه‌های جدید، ۳- تقویت ارتش به ویژه نیروی دریایی یکی از برنامه‌های پتر برای قدرتمند شدن روسیه، گسترش سرزمین روسیه و دستیابی به دریاهای آزاد برای کسب منافع تجاری و سیاسی بود.

جانشینان او تلاش کردند به این برنامه عمل کنند و به همین سبب در نواحی شرقی اروپا و حوزه دریای بالتیک، سیاه و مازندران (خزر) اقدامات نظامی وسیعی انجام دادند. این اقدامات موجب جنگ‌های متعدد روسیه با ایران، عثمانی و برخی کشورهای اروپایی، نظیر فرانسه شد.

نمرین‌های امتحانی

توجه: در آدرس منابع هر سؤال صیغه و کلمه یعنی صفحه و کلمه کتاب درسی به طور مثال [پرسش‌های نمونه - ص ۱۲ کد]

به خاطر بیاورید.

(الف) جمله‌های صحیح یا غلط را مشخص کنید.

غلط	صحیح	
☐	☐	۱. کریم خان زند از پذیرفتن عنوان شاهی امتناع کرد و خود را وکیل مردم ایران نامید.
☐	☐	۲. ایل افشار در عصر صفوی برای محافظت از مرزهای عثمانی در برابر هجوم ازبکان به نواحی شمالی آن دیار کوچانده شد.
☐	☐	۳. پیروزی‌های برق‌آسای نادر در جنگ‌های داخلی و خارجی زمینه نشستن او بر تخت شاهی را فراهم آورد.
☐	☐	۴. در دوره کریم خان زند بناهای باشکوهی مانند کاخ خورشید ساخته شد.
☐	☐	۵. طبقه فقیر جامعه فرانسه در آستانه انقلاب کبیر در قرن ۱۸ م از پرداخت مالیات معاف بودند.
☐	☐	۶. انگلستان پس از انقلاب صنعتی، رقبای بزرگی چون آلمان و فرانسه را شکست داد و مستعمرات خود را در اروپا گسترش داد.
		(ب) کدام یک از گزینه‌های سمت چپ با شماره‌های سمت راست در ارتباط است. (در ستون سمت چپ دو مورد اضافی است.)
	● (الف) جورج واشینگتن	۷. پس از مرگ او مجلس و نظام سلطنت در انگلستان دوباره احیا شدند.
	● (ب) کرامول	۸. او به عنوان نخستین رئیس‌جمهور آمریکا انتخاب شد.
	● (ج) چارلز یکم	۹. این طبقه از پرداخت مالیات معاف بودند.
	● (د) طبقه فقیر	۱۰. این طبقه اغلب تحصیل کرده بودند و مشاغل چون وکالت، طبابت و ... داشتند.
	● (ه) طبقه متوسط	۱۱. یکی از مشهورترین روشنفکران فرانسه بود.
	● (و) طبقه ممتاز	
	● (ز) ولتر	

(ج) جاهای خالی را با کلمات زیر تکمیل کنید. (دو مورد اضافی است.)

(فرانسه - پتر کبیر - بخار - زندیه - افشاریه - جان التون - محمد بابر - پادشاهی - آب)

۱۲. در انقلاب صنعتی نیروی محرکه ..... سپس ..... جایگزین نیروی جسمی انسان شد.

۱۳. شعر و ادب فارسی در دوره ..... تحول چشمگیری یافت که محققان از آن به عنوان نهضت بازگشت ادبی یاد کرده‌اند.

۱۴. حکومت گورکانیان هند را ..... نوادهٔ تیمور گورکانی تأسیس کرد.

۱۵. کرامول نظام ..... را برانداخت و خود رئیس جمهور انگلستان شد.

۱۶. تقویت ارتش به ویژه نیروی دریایی از اقدامات ..... در مسیر توسعهٔ نظامی روسیه بوده است.

۱۷. پس از ورود هنرمندان هندی در دورهٔ ..... تلفیقی از هنر ایرانی و هندی شکل گرفت.

گزینه‌های مناسب را انتخاب کنید.

[تهایی - فرورد ۹۹ / ۲ بار تکرار]

* ۱۸. بزرگ‌ترین دستاورد پیروزی انقلاب باشکوه برای پارلمان انگلستان چه بود؟

الف) لغو نظام سلطنتی و استقرار جمهوری

ب) کاهش قدرت پادشاه و شاهزادگان

ج) نفی منشأ الهی سلطنت

د) لغو امتیازات پرخرج خانوادهٔ سلطنتی

۱۹. در سدهٔ ۱۸ م کدام کشورهای اروپایی اقدام به تأسیس کمپانی‌های تجاری هند شرقی کردند؟

الف) پرتغال - فرانسه - هلند ب) فرانسه - هلند - انگلستان ج) پرتغال - اسپانیا - هلند د) فرانسه - اسپانیا - انگلستان

۲۰. کدام یک از افراد زیر جزء نقاشان مکتب نقاشی شیراز نیست؟

الف) محمدصادق

ب) آذر بیگدلی

ج) اشرف

د) میرزا بابا

۲۱. مکتب نقاشی شیراز به ترتیب در چه دوره‌ای شکل گرفت و در کدام دوره به اوج رونق رسید؟

الف) زندیه - مغولان

ب) افشاریه - زندیه

ج) مغولان - زندیه

د) صفویه - افشاریه

۲۲. کدام یک از موارد زیر از علل و عوامل ناکامی نادرشاه در ایجاد ثبات و امنیت پایدار در ایران نیست؟

الف) اشتغال پیوستهٔ او به جنگ

ب) ایجاد حرم سرا و دخالت زنان در ادارهٔ کشور

ج) گرفتن مالیات‌های اضافی از مردم

د) بدگمانی وی به نزدیکان و بزرگان کشور

۲۳. در دوران افشاریه و زندیه کدام عامل سبب کاهش مناسبات سیاسی و اقتصادی ایران با جهان خارج شد؟

الف) تشدید نبرد بین اروپا و عثمانی

ب) درگیری‌های داخلی و بی‌ثباتی سیاسی

ج) عدم تمایل کشورهای خارجی به برقراری رابطه با ایران

د) مخالفت پادشاهان ایران با خواسته‌های استعماری غربی‌ها

۲۴. کدام اقدام جانشینان پتر کبیر موجب جنگ‌های متعدد روسیه با ایران، عثمانی و فرانسه شد؟

الف) تقویت ارتش به ویژه نیروی دریایی

ب) اخراج کارشناسان این کشورها از روسیه

ج) انجام اقدامات نظامی در نواحی شرقی اروپا

د) آغاز استعمارگری روسیه در غرب آسیا

به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

[تهایی - شهریور ۹۸]

۲۵. نادر با چه هدفی سران قبایل و حکمرانان محلی را به دشت مغان دعوت کرد؟

۲۶. بهانهٔ کشورهای اروپایی برای دخالت در امور داخلی عثمانی، در قرن ۱۸ م چه بود؟

۲۷. نخستین استعمارگرانی که به هند وارد شدند کدام دولت‌های اروپایی بودند؟

تعریف اصطلاحات یا مفاهیم تاریخی

۲۸. اصحاب دایرةالمعارف

۲۹. انقلاب باشکوه

۳۰. کلاه‌فرنگی

مقایسهٔ پدیده‌های تاریخی

۳۱. تفاوت و تشابه عقاید و باورهای ولتر و روسو دو روشنفکر فرانسه را در آستانهٔ انقلاب کبیر بنویسید.

اظهار نظر و قضاوت

۳۲. به نظر شما هندوستان چگونه در قرن ۱۹م به مستعمرهٔ انگلستان تبدیل شد؟

توصیف، فهرست و طبقه‌بندی اجزای ویژگی‌های پدیده‌های تاریخی

* ۳۳. مهم‌ترین شرایط نادرشاه افشار در دشت مغان برای پذیرفتن سلطنت چه بود؟

۳۴. در قرن ۱۸م کدام واقعه باعث شد کشورهای اروپایی با فرانسه وارد جنگ شوند؟

۳۵. انقلاب صنعتی در اروپا چگونه شکل گرفت؟

کاربست شواهد و مدارک تاریخی

نادرشاه از ابتدای حکومت تلاش می‌کرد اختلافات مذهبی میان دو کشور ایران و عثمانی را حل کند. آخرین و مهم‌ترین اقدام او، برپایی شورای نجف در

۱۱۱۵/۱۱۴۳ م با شرکت ۷۰ تن از علمای شیعی و سنی ایران و مناطق هم‌جوار بود. در این شورا پس از مباحث گسترده سرانجام بیانیه‌ای تنظیم شد

که مواد مهم آن چنین بوده است:

«اولاً آن‌که اهل ایران از عقاید سالفه و سب و زفص نُگول و مذهب جعفری را که از مذاهب حقه است قبول نموده و قضات و علما و افندیان کرام روم

اذعان کرده و آن را خامس مذاهب شمارند.

دوم این که چون در کعبه معظمه ارکان اربعه مسجد الحرام به ائمه و مذاهب اربعه تعلق دارد، ائمه مذهب جعفری در رکن شافعی با ایشان شریک بوده بعد از ایشان علی حده با امام خود به آیین جعفری نماز گزارند...» (میرزا مهدی استرآبادی، جهانگشای نادری، ص ۳۹۱).

در باره متن فوق فکر کنید و به این سوالات پاسخ دهید.

۳۶. هدف نادر از برپایی شورای نجف چه بود؟

۳۷. به نظر شما آیا این اقدام نادرشاه در آن زمان درست بوده است؟

تشریحی: (علل، دلایل، آثار، نتایج و پیامدهای تاریخی)

۳۸. مهم ترین عوامل ضعف و انحطاط گورکانیان هند را بنویسید. (دو مورد)

۳۹. سه تن از روشنفکران فرانسه که به اصحاب دایرةالمعارف شهرت داشتند را نام برده و بنویسید هر یک از آنها از چه مواضعی دفاع می کردند؟

[نهایی - شهریور ۹۸]

۴۰. انقلاب صنعتی موجب ظهور و توسعه کدام پدیده های اقتصادی - اجتماعی شد؟

۴۱. چه عواملی سبب ضعف و رکود کشاورزی و تجارت در زمان نادرشاه شد؟

۴۲. چه عواملی مردم سرزمین آمریکا را برای رسیدن به استقلال وارد جنگ طولانی با انگلستان کرد؟

۴۳. علت این که نادرشاه شهری را به عنوان پایتخت انتخاب نکرد چه بود؟

۴۴. انگلیسی ها پس از غارت سرزمین ثروتمند هند چه اقداماتی را برای حفظ سلطه خویش در جهان انجام دادند؟

۴۵. چرا تلاش های نادرشاه برای حل مشکلات سیاسی و رفع اختلافات مذهبی با عثمانی به نتیجه مطلوب نرسید و مذهب شیعه تضعیف شد؟

۴۶. طبقات اجتماعی فرانسه در زمان شکل گیری انقلاب کبیر فرانسه را با ذکر ویژگی های آنها توضیح دهید.

۴۷. پتر کبیر با انجام چه اقداماتی توانست کشور روسیه را به یک قدرت بزرگ تبدیل کند؟

۴۸. با استفاده از کلیدواژه های زیر نحوه به قدرت رسیدن نادرشاه را بنویسید.

(افغان ها - تهماسب دوم - خراسان - دشت مغان)

۴۹. عملکرد نادرشاه افشار و کریم خان زند را بعد از رسیدن به قدرت با یکدیگر مقایسه کنید.

۵۰. وضعیت اقتصاد، تجارت و کشاورزی در دوران زندیه و افشاریه را با هم مقایسه کنید.

● سؤال های ویژه امتحان برای کنکور

۵۱. شروط نادر برای پذیرش سلطنت در دشت مغان را بنویسید.

۵۲. دلایل ضعف و انحطاط گورکانیان هند را بنویسید.

[فاج - ۹۹]

۵۳. کدام گزینه، از مهم ترین پیامدهای ظهور انقلاب صنعتی در کشورهای اروپایی است؟

(۱) دخالت در امور کشورهای دیگر (۲) شتاب گرفتن و گسترش استعمار

(۳) رقابت شدید استعمارگران برای تصرف سرزمین ها (۴) غارت ثروت سرزمین های ثروتمند تحت سلطه

[دافل - ۹۹]

۵۴. کدام مورد درباره وضعیت طبقه متوسط جامعه فرانسه در آستانه انقلاب آن کشور در اواخر قرن ۱۸، درست است؟

(۱) علاقه اصلی آنها زمین داری بود و از پرداخت مالیات معاف بودند.

(۲) به دلیل وجود آرامش و امنیت در کشور، از نظام سلطنت رضایت داشتند.

(۳) به کارهایی چون وکالت و نویسندگی اشتغال داشتند و اغلب تحصیل کرده بودند.

(۴) بیشتر اعضای این طبقه باسواد و تحصیل کرده و از معافیت مالیاتی برخوردار بودند.

۵۵. کدام کشورهای اروپایی با ضعف امپراتوری عثمانی در قرن ۱۸، برای کسب منافع و به بهانه دفاع از حقوق اقلیت های قومی و مذهبی در امور داخلی

[فاج - ۹۸]

این کشور دخالت می کردند؟

(۱) اتریش، روسیه، آلمان، انگلیس (۲) فرانسه، روسیه، انگلیس، هلند

(۳) انگلیس، فرانسه، اتریش، روسیه (۴) انگلیس، فرانسه، هلند، اتریش

۵۶. نخستین اقدام نادر افشار و فتحعلی خان قاجار پس از پیوستن به تهماسب صفوی چه بود؟

(۱) تصرف خراسان (۲) بیرون راندن افغان ها از ایران

(۳) تجهیز ارتش برای نبرد با روسیه و عثمانی (۴) فراخوان سران ایل ها و طوایف به دشت مغان

سؤال تمرین	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	
کد مفاهیم کلیدی	۹۳	۹۳	۹۳	۹۳	۹۵	۹۵	۹۵	۹۵	۹۵	۹۵	۹۵	۹۳	۹۳	۹۴	۹۵	۹۵	۹۳	۹۳	۹۳	۹۳	۹۳	۹۳	۹۳	۹۳	۹۳	۹۵	۹۴	۹۵	۹۵	۹۵	۹۳

سؤال تمرین	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶
کد مفاهیم کلیدی	۹۵	۹۴	۹۳	۹۵	۹۵	۹۳	۹۳	۹۴	۹۵	۹۵	۹۳	۹۳	۹۳	۹۴	۹۳	۹۵	۹۵	۹۳	۹۳	۹۳	۹۳	۹۴	۹۵	۹۵	۹۵	۹۳

۳۲ [۹۴]..... انگلستان در رقابت میان استعمارگران به پیروزی رسید و با تصاحب هندوستان به غارت این سرزمین ثروتمند پرداخت و توانست قدرت خود را در جهان توسعه داده و برای حفظ سلطه خود اقدام به دست اندازی بر سرزمین های مجاور و مداخله در امور کشورهای همسایه از جمله ایران کرد. در نهایت سرانجام در سال ۱۸۵۷ م پس از سرکوب شورش سربازان هندی، دولت انگلستان رسماً هند را جزئی از قلمرو خویش اعلام کرد و ملکه انگلستان به امپراتریس هند و بریتانیا ملقب شد.

۳۳ [۹۳]..... ۱- موروثی شدن سلطنت در خاندان او
 ۲- حمایت نکردن بزرگان و روسای طوایف از خاندان صفوی
 ۳- حل اختلافات مذهبی با دولت عثمانی

۳۴ [۹۵]..... انقلابیون تندرو فرانسه پادشاه را عزل و نظام جمهوری را برقرار نمودند. آنان سپس لویی و همسرش ماری آنتوانت را اعدام کردند. اعدام این دو و بسیاری از مخالفان با گیتین و همچنین افکار و شعارهای آزادی خواهانه انقلابیون موجب ترس و خشم ملت ها در کشورهای اروپایی شد. در نتیجه آنها با فرانسه وارد جنگ شدند.

۳۵ [۹۵]..... تا اواخر قرن ۱۸ م عامل اصلی تولید نیروی بازوی انسان بود. صنعتگران برای تولید کالا، بیشتر مهارت فکری، جسمی و هنری خود را به کار می بستند و از دیگر نیروهای طبیعت مانند آب و باد، کمتر استفاده می کردند. در انقلاب صنعتی نیروی محرکه آب و سپس بخار جایگزین نیروی جسمی انسان شد. این انقلاب با اختراع و تکمیل ماشین بخار در انگلستان آغاز گردید.

۳۶ [۹۳]..... پایان اختلافات و جنگ های مذهبی بین ایران و عثمانی با ایجاد وحدت بین مذاهب، در صورت موفقیت، نادر می توانست نیروی انسانی، سرمایه و تجهیزات نظامی را برای کشورگشایی و کسب ثروت، بیش از پیش به کار گیرد.

۳۷ [۹۳]..... (پاسخ پیشنهادی)؛ بله، با توجه به برهه زمانی که نادرشاه افشار در آن قرار داشت (نابسامانی و هرج و مرج داخلی، ناامنی مرزها و سست بودن پایه های حکومت افشاریه و ... صلح با عثمانی، خاتمه یافتن جنگ های مذهبی می توانست آرامش نسبی را بعد از مدت ها به ایران بازگرداند.

۳۸ [۹۴]..... ۱- اختلاف و دشمنی میان هندوها و مسلمانان، ۲- سوء مدیریت و ضعف شاهان، ۳- دسته بندی و توطئه های درباریان، ۴- ورود استعمارگران به این سرزمین

۳۹ [۹۵]..... ولتر، مونتسکیو، روسو

ولتر از اطاعت انسان از عقل مادی و مبارزه با خرافات سخن می گفت در حالی که مونتسکیو از تفکیک قوای سیاسی و حقوق بشر دفاع می کرد.

روسو نیز بر اهمیت انتخابات تأکید می کرد و تشکیل حکومت را حاصل قرارداد اجتماعی می دانست.

۴۰ [۹۵]..... ۱- گسترش استعمار و غارت کشورهای آسیایی و آفریقایی
 ۲- افزایش استثمار و بهره کشی از کارگران

۴۱ [۹۳]..... جنگ ها و آشوب های داخلی و اشغال بخش هایی از نواحی غربی و شمال ایران توسط عثمانی و روسیه

۴۲ [۹۵]..... وضع قوانین سخت توسط دولت انگلیس و تمایل اشراف آمریکا به بیرون راندن رقیب و تحریکات فرانسویان؛ مردم این سرزمین را برای رسیدن به استقلال وارد جنگ طولانی با انگلستان کرد.

۴۳ [۹۳]..... نادرشاه در امور اداری و اقتصادی، بیشتر از دوستان و نزدیکانش به عنوان مشاور استفاده می کرد و به وزارت و دیوان سالاری توجهی نداشت این بی توجهی به نظام اداری تا جایی بود که او شهری را به عنوان پایتخت خود انتخاب نکرد.

۱ [۹۳]..... صحیح

۲ [۹۳]..... غلط؛ ایل افشار در عصر صفوی برای محافظت از مرزهای خراسان در برابر هجوم ازبکان به نواحی شمال آن دیار کوچانده شد.

۳ [۹۳]..... صحیح

۴ [۹۳]..... غلط؛ در دوره نادرشاه بناهای باشکوهی مانند کاخ خورشید ساخته شد.

۵ [۹۵]..... غلط؛ بار اصلی مالیات ها و خدمات نظامی بر دوش طبقه فقیر بود.

۶ [۹۵]..... غلط؛ انگلستان به ترتیب پس از انقلاب باشکوه، رقبای بزرگی چون اسپانیا و فرانسه را شکست داد و مستعمرات خود را در دنیا گسترش داد.

۷ [۹۵]..... (ب) کرامول

۸ [۹۵]..... (الف) جورج واشینگتن

۹ [۹۵]..... (و) طبقه ممتاز

۱۰ [۹۵]..... (ه) طبقه متوسط

۱۱ [۹۵]..... (ز) ولتر

۱۲ [۹۵]..... (آب) - بخار

۱۳ [۹۳]..... زندیه

۱۴ [۹۴]..... محمد بابر

۱۵ [۹۵]..... پادشاهی

۱۶ [۹۵]..... پتر کبیر

۱۷ [۹۳]..... افشاریه

۱۸ [۹۵]..... گزینه «ج»

۱۹ [۹۴]..... گزینه «ب»

۲۰ [۹۳]..... گزینه «ب»

۲۱ [۹۳]..... گزینه «ج»

۲۲ [۹۳]..... گزینه «ب»

۲۳ [۹۳]..... گزینه «ب»

۲۴ [۹۳]..... گزینه «ج»

۲۵ [۹۵]..... شرایط خود را برای پذیرش سلطنت اعلام کند.

۲۶ [۹۴]..... دفاع از حقوق اقلیت ها

۲۷ [۹۴]..... پرتغالی ها و اسپانیایی ها

۲۸ [۹۵]..... در فرانسه تحت تأثیر عصر روشنگری اروپا، فلاسفه و روشنفکرانی ظهور کردند که اندیشه های آنان مردم را به سوی انقلاب رهنمون ساخت. گروهی از این روشنفکران که به اصحاب دایرة المعارف شهرت داشتند با طرح مباحث علمی و ادبی شروع به انتقاد از وضع موجود کردند.

۲۹ [۹۵]..... پس از مرگ کرامول، مجلس و نظام سلطنت انگلستان دوباره احیا شدند، اما پادشاه انگلستان، به مجلس توجهی نداشت از این رو، بار دیگر با یکدیگر ستیز کردند تا این که مجلس پیروز شد این اتفاق در تاریخ انگلستان به انقلاب باشکوه شهرت دارد.

۳۰ [۹۳]..... در دوره زندیه نوعی از بناها با کاربرد تفریحی گسترش یافت که به کلاه فرنگی معروف بود و آن بنایی کوچک و گاهی تزئینی بود که در وسط باغ ها یا تفریحگاه ها ساخته می شد.

۳۱ [۹۵]..... ولتر از اطاعت انسان از عقل مادی و مبارزه با خرافات سخن می گفت اما روسو بر اهمیت انتخابات تأکید می کرد و تشکیل حکومت را حاصل قراردادی اجتماعی می دانست.

یادداشت

۴۴ [۹۴] اقدام به دست‌اندازی بر سرزمین‌های مجاور و مداخله در اداره کشورهای همسایه از جمله ایران کردند.

۴۵ [۹۳] به سبب کارشکنی‌های عثمانی و گرفتاری‌های داخلی و خارجی نادر تلاش‌های او برای حل مشکلات سیاسی و رفع اختلافات مذهبی با عثمانی به نتیجه مطلوب نرسید.

۴۶ [۹۵] جامعه فرانسه در آن زمان دارای سه طبقه اجتماعی مشخص بود. ۱- طبقه متوسط که اغلب تحصیل کرده بودند و مشاغل همچون وکالت، نویسندگی، طبابت، روزنامه‌نگاری و تجارت داشتند. آنها از این‌که طبقه ممتاز برایشان امتیازی قائل نبود به شدت ناراضی بودند. ۲- طبقه ممتاز شامل اشراف و زمین‌داران بزرگ بود که علاوه بر داشتن امتیازات بسیار از پرداخت مالیات معاف بودند.

۳- طبقه فقیر جامعه که در آن زمان جمعیت بسیار زیادی بودند و بار اصلی مالیات‌ها و خدمات نظامی بر دوش آنان بود اینان حکومت لویی شانزدهم، پادشاه فرانسه و طبقه ممتاز را عامل سیه‌روزی خود می‌دانستند.

۴۷ [۹۵] یکی از برنامه‌های پتر برای قدرتمند شدن روسیه، گسترش سرزمین روسیه و دستیابی به دریاهای آزاد برای کسب منافع تجاری و سیاسی بود. او با استخدام کارشناسان اروپایی، تأسیس مدارس و دانشگاه‌های جدید و تقویت ارتش به ویژه نیروی دریایی این کشور را وارد مسابقه استعماری کرد.

۴۸ [۹۳] پس از تسلط افغان‌ها بر اصفهان، تهماسب دوم از بازماندگان سلسله صفویه برای گردآوری نیرو از پایتخت گریخت. برخی سرداران و سران ایل‌ها مانند نادر به او پیوستند و خراسان را فتح کردند. نادرشاه در جریان این لشکرکشی‌ها افغان‌ها را شکست داد و بر ارتش قدرتمند عثمانی نیز پیروز شد. نیروی‌های نادر در جنگ زمینه‌نشستن او را بر تخت شاهی را فراهم آوردند. او بزرگان کشور را به دشت مغان فراخواند و شروط خود را برای پذیرش سلطنت اعلام کرد.

۴۹ [۹۳] تمام دوران سلطنت نادرشاه به لشکرکشی و جنگ گذشت و بیشتر توجه او به تقویت قوای نظامی بود و به عوامل دیگر مؤثر بر پایداری حکومت توجهی نداشت. کریم‌خان برخلاف نادر از ادامه لشکرکشی و جنگ دست کشید و همین امر موجب آرامش، رونق و آبادانی قلمرویش شد.

۵۰ [۹۳] تداوم جنگ‌های داخلی و خارجی در زمان نادرشاه و نیاز تشکیلات نظامی به نیروی رزمنده به کاهش شدید نیروی انسانی در بخش کشاورزی انجامید. همچنین مالیات‌های سنگینی که از مردم برای تأمین هزینه‌های نظامی گرفته می‌شد نابسامانی‌های اقتصادی را تشدید کرد.

در دوره کریم‌خان زند اقداماتی برای بهبود وضع کشاورزی و بازرگانی صورت گرفت و شهرهای شیراز و بندر بوشهر به مراکز مهم تجارت داخلی و خارجی تبدیل شدند. آرامش و ثبات سیاسی نسبی، کاهش مالیات‌ها، دربار کم‌تجمل و تلاش کریم‌خان برای تثبیت قیمت کالاها از جمله عوامل مؤثر در رونق اقتصادی این دوره بود.

● پاسخ سؤال‌های ویژه امتحان برای کنکور

۵۱ [۹۳] ۱- موروثی شدن سلطنت در خاندان او، ۲- حمایت نکردن بزرگان و رؤسای طوایف از خاندان صفوی، ۳- حمل اختلافات مذهبی با دولت عثمانی

۵۲ [۹۴] ۱- اختلاف و دشمنی میان هندوها و مسلمانان، ۲- سوء مدیریت و ضعف شاهان، ۳- دسته‌بندی و توطئه‌های درباریان، ۴- ورود استعمارگران به این سرزمین

۵۳ [۹۵] گزینه «۲»

۵۴ [۲۱] گزینه «۳»

۵۵ [۹۴] گزینه «۳»

۵۶ [۹۳] گزینه «۱»